This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

1300

НѢКОЛКО ДЕНА

РАСХОДКА

ПО

БЪЛГАРСКЫТѢ МѢСТА.

Пѫтувалъ прѣзъ 1865—1866 л.

И. А. БОГОРОВЪ.

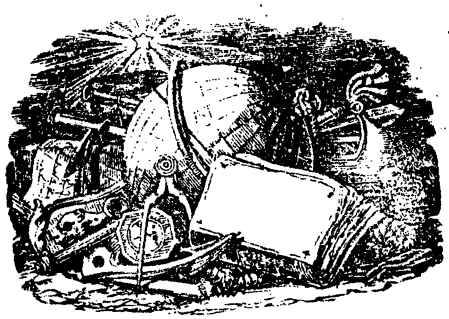

БУКУРЕЩЬ.

Печатница на К. Н. РАДУЛЕСКУ.

1 8 6 8.

Hosted by Google

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES · SCIENTIA · VERITAS
1817

Hosted by Google

Bogorov, I.

НѢКОЛКО ДЕНА

РАСХОДКА

ПО

БЪЛГАРСКЫТѢ МѢСТА.

Пѫтувалъ прѣзъ 1865—1866 л.

И. А. БОГОРОВЪ.

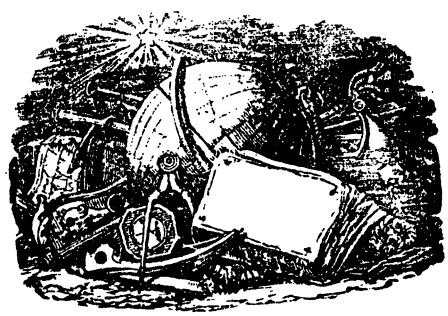

ВУКУРЕЩЬ.

Печатница на К. Н. РАДУЛЕСКУ.

1 8 6 8.

Hosted by Google

Storage

DR
59
.B67

Hosted by Google

GL
282467X
SOSL4
11-13-84

Гостилница или ханъ.

Ханъ въ турско нарічать онѫзь кѫщѫ, дѣто заставатъ пѫтници гости или чюждинци; Българскы може да го наречемъ гостилница или застанище. За едного пѫтника и особенно, който е пѫтувалъ по Европа, най-важно и най-потрѣбно е една удобна гостилница, която той мѫчно намира въ турско, за да си почине прѣзъ нощь-та отъ трудното пѫтуваніе прѣзъ деня и най-паче ако е ѣздилъ на конь или е былъ на нѣкоя талига, та му е раздрусала коститѣ. Ханжи (тѫй ся нарича съдържатель-тъ на една гостилница по нашитѣ мѣста), донесъ еднѫ рогозкѫ! Тая е първата заповѣдь, что може даде единъ пѫтникъ чтомъ застане въ нѣкоя гостилница, и тя заповѣдь, за да ся испълне по-скоро, трѣбува да бѫде изречена на турскый языкъ. Тойзь часъ умореный и напрашеный отъ глава до нозѣ пѫтникъ вижда да иде единъ дрипавъ и мьрзеливъ слуга, оплесканъ и босъ съ неомыты нозѣ и напуканы пятѣ, който е былъ първонъ зидарь, и послѣ за улегченіе на трудоветѣ си, намѣрилъ е прибѣжище въ нѣкое застанище, да носи метлѫ и еднѫ

Hosted by Google

раскжсанж рогозкж, да прѣмита стаятж, послѣ да распростира почтенно на гола земя нея великолѣпнж постелкж, и съ тазь мѣрка за чистота, като напраши още повѣче пжтника, попытва го: вино, ракыя, искашь ли? Обыкновенно въ подобны заведенія съдьржателитѣ печелять повыше отъ питіето, чтото чясто ся случава на много мѣста пжтникъ-тъ да намѣри вино и ракыя нежели хлѣбъ. Икрамъ-тъ (почеть-та), който правять ханджіитѣ на своитѣ гости е отреденъ само за онизь пжтници, които пжтувать съ свои коніе, че споредъ казваніето на първитѣ, хановетѣ были направени за коніе а нѣ за чловѣци. Тжй чловѣкъ, който пжтува съ кырія, може си помысли каква честь го чака въ подобны мѣста, ако нѣма свой конь, и най-паче ако не може да піе ханджинскытѣ лоши вина и ракыи. Пжтищата въ турско сж также твьрдѣ лошавы и съобщеніята мжчны, чтото много пжти ся случава на едного чловѣка да плати за едно малко разстояніе пжть еднж яко голѣмж кырія. Въ Търново като бѣхме ся събрали трима четырма гости на единъ ханъ, стояхме мълчщикомъ на одара и пушахме по оріанталскы цигарытѣ си, тутакъ-си пристигва единъ пжтникъ съ свой конь и застана и той тамъ. Ханджій ся затече на горѣ на долу, посрѣщна го и му даде еднж стая, дѣто имаше другы двама пжтници безъ да гы попыта, ако имъ е пріетъ още единъ другарь или нѣ. Ханджіевытѣ дѣтца какго дѣтца играяха и крѣскаха. Тогась ханджій, видися, за повѣче почеть на новый си гостъ, извыка прѣдъ насъ на дѣтцата си: мълчете бре, човѣкъ доди! Единъ отъ насъ го изгледа накриво безъ да му каже нѣчто. При всичкытѣ тыя неудобства, чясто ся случава на пжтника да плати за едно прѣпощуваніе

Hosted by Google

въ единъ ханъ повѣче разноскы нежели въ нѣкой отелъ въ Европа, отъ дѣто е излѣзла и народната Българска пѣсень:

Да ходя, мамо, да ходя,
Да печеля за кыраджіи
И проклети ханджіи

Споредъ лошето устройство на такывато ханове въ турско, тамкашнитѣ жители го имать за най-ничтожно нѣчто да живѣе чловѣкъ въ ханъ постоянно даже и да прѣнощува нѣколко дена; за то е станало обычай между Българитѣ, кога нѣкои искать да покажать повѣче почеть на едного пѫтника познайникъ, който е застаналъ на гостилницата, тіи го призовавать у дома си да вечеря и прѣнощува. А между турцитѣ, както единъ чюждинець не е пріетъ въ харема, тіи му проваждать на хана постелкѫ и завивкѫ, обѣдъ и вечеря.

Нашата главна помысль за това пѫтуваніе быде да спомогнемь что-годѣ за развитіето на рѫкодѣлното чювство между Българскый народъ, чтото да може той по-лесно да познае пѫтя за своето обогатяваніе, отъ което зависи всяко негово благополучіе и благоденствіе, за то и нашитѣ забѣлѣжванія въ тазь книжка ся отнасять повыше къмъ индустріята.

При всичко това идемь да споменемь още едно дѣло, което може много да спомогне за обогатяваніето на единъ народъ и да улесни общинскытѣ му работы; то е, че четырдесять хыляды гроша, дадени съ лихва по 10 %, отгорѣ за четырдесять годины ставать два миліона. Тѫй всяка община споредъ състояніето си

Hosted by Google

може да вложи по вышереченый начинъ нѣколко хыляды гроша и да ги уварди непокжтнаты до четырдесять годины. Ако нашитѣ прѣдѣды прѣди четырдесять годины бѣха вложили негдѣ за народна полза четырдесять хыляды гроша съ лихва, ныи Българитѣ щяхме да имаме нынѣ на расположеніето си тъкмо два милiона грошеве общи пары, отъ лихвата на които можяше ся съдържава въ нашето отечество Българія единъ добаръ Университетъ.

Руссе или Руссчюкъ.

Руссчюкъ е днесь единъ отъ край-дунавскытѣ градове, който, споредъ политическото си раздѣленіе и по желѣзный си пжть до Варна привлича вниманіето на цѣло турско още и на множество чюждинци; тукъ ся стичать нынѣ отъ всждѣ нашенци, за да си расправять по-голѣмы сждбы при главного управленіе и да гледать своитѣ събратія, че копаять и изравневать пжть по заповѣдь инглизка, а чюждинци да отварять локанты и кахвенета, че тіи два занаята не идѣли отржкы на Българи. Руссчюкъ има и друго добро, той е забѣлѣжителенъ и по своето мѣстоположеніе, че стои срѣще Гюргевъ и наблизо Букурещь. При такыва добрины, читателитѣ безъ съмнѣніе щжть помыслять, че Руссчюкъ е прѣхубавъ градъ, нѣ, той ще бжде прѣхубавъ. Като ся порасходи чловѣкъ нынѣ изъ тоя градъ, вижда малкы кжщя дрьвены, оградены едны съ плетища, както въ наймалкытѣ села, а другы - съ дъскы на разстояніе една недя една отъ друга, чтото нѣкой кога заминува изъ улицитѣ вижда слободно всичко вжтрѣ въ двороветѣ. Отъ

Hosted by Google

къмъ доброто поминуваніе освѣнь нѣколко кѫща, кои-то живѣять както Господь-далъ, другытѣ прѣдставлявать на любопытный голѫ сиромашія. Той нека погледне дѣтцата, кога си идать отъ училището, зачто тыя показвать вѫтрѣшнето състояніе на кѫщята, и ще гы види съ раскѫсаны и закърпены дрѣхы, босы безъ обущи, и гологлавы ужь по влашка мода. „Народъ безъ рѫкодѣліе сѫ чловѣци безъ душа,“ казали сѫ го хората, и това може да ся прилѣпи твьрдѣ добрѣ и на Русчюкъ Тукъ женытѣ не знаять да плетѫть и тъкѫть, понѣ да приготвевать потрѣбнытѣ у дома си, ако и да не изработевать нѣчто за продань, даже нѣкои отъ тѣхъ незнаять и да мѣсать хлѣбъ. Както по всичкытѣ край-дунавскы градове по слѣдствіе на дунавската вода и тукъ дѣвойкы ся раждать повѣче нежели момци. Тѫй чловѣкъ вижда въ по-многото кѫща четыре-петь дѣвойкы насѣдалы да работять или подобрѣ да речемь да ся залъгвать та шіять на гыргевъ върху бѣло платно съ жълта коприна цвѣтя и пилета много дебелашкы направены безъ никакво искуство, и това е самото рѫкодѣліе въ Русчюкъ. Отъ къмъ облеклото, то ся разумѣва, че тукъ владѣе букурешка мода, а отъ мѣсеніето на хлѣба — голѣмо незнаніе, и отъ тоза може да сѫди чловѣкъ на каква стьпень цивилизація ся намирать тіи хора, кога неумѣять още да си приготвевать, както трѣбува, най-потрѣбното нѣчто за живѣяніе — хлѣба. Главното мѣстно управленіе ся грыжи отъ день на день да управи улицитѣ и изравни кѫщята, поставило е по пѫтя каруци, които стоять на расположеніе всякому, основало е печатницѫ и издава единъ вѣстникъ на българскы и турскы, также то желае я всичкытѣ кѫща въ Рус-

Hosted by Google

счюкъ да бѫдать голѣмы и великолѣпны; аль това да бѫде, трѣбува да ся обогатять жителитѣ, косто тіи немогать постигна друго-яче освѣнь посрѣдствомъ индустріята, че само индустріята посѣева великолѣпнытѣ кѫща и тогась тыя никнать както цвѣтвта изъ земята. На кѫсо да речемъ, Руссчюкъ ся намира днесь тѫй, както е быль Букурещь прѣди тридесять годины. Както отъ Бога, повѣчесто мѣста имать по едно нѣчто рѫкодѣлно съ което ся поминувать жителитѣ му, тѫй и въ Руссчюкъ, като нѣма никакво, може да ся въведе прѣденіето и тъканіето на копринатa, това нѣчто неще много сермія, нито голѣмо искуство, и всяка кѫща може да ся прѣхранева съ реченый занаятъ твьрдѣ лесно и още и да печели. Въ цѣла Европа има петь стотинь хыляды стана да прѣдѫть и тькѫть коприпѫ, та зачто и въ Руссчюкъ да нѣма стотина? Віена не е далекь вѣке отъ Руссчюкъ. Руссенци може отъ тамъ да пріемать потрѣбнытѣ познанія за реченый копринарскый занаятъ. Една ступаница, която е изработила съ рѫцѣтѣ си прѣзъ недѣлята всичкытѣ разноскы на кѫщата си, тя въ Недѣля е по-весела и нейната моралность быва по-заздравена. Тогась Руссчюкъ ще бѫде единъ великолѣпенъ градъ както най-хубавитѣ край рейнскы градове. Една зарань слѣзохме съ едного пріятеля на скелята, дѣто сѫ гюмрукъ-тъ и агенціята на пароплавното дунавско Съдружество, отдалекь ся зададе една ладія отъ която излазяше много дымъ, нея наричать крайдунавскытѣ селяни лапуръ, направенъ съ дяволска работа; завчасъ тя ся приближи до скелята и подсвырна: това сѫ нашитѣ кыраджіи, каза ми пріятель-тъ, выи имате троенцитѣ да вы прѣкарвать прѣзъ планината, а пакъ выи

Hosted by Google

имаме нѣмцитѣ, които ни носять на горѣ и на-долу по Дунавъ. Твърдѣ добри кыраджіи му отговорихъ, аль тіи обирать всичкото злато, което влачи рѣката, и вамъ оставать да й піете само мѫтнѫтѫ водѫ. Пріятельтъ ми ся позасмѣ и каза: нѣма зараръ — О мліого! отговорихъ му и тръгнахъ за Свищовъ.

Свищовъ или Зистиніе.

Свищовъ е най-търговско мѣсто отъ крайдунавскытѣ градове; той е разложенъ на една рѫтлина, стотина аршина высока отъ лицето на Дунавъ. Долу край рѣката е скелята и маазитѣ, пологъ-тѣ на соль-та и на стокытѣ, които дохождать отъ Румели прѣзъ Стара-планина. Стоката съ която ся върти главната търговія на тая скеля е соль-та. Тукъ единъ търговецъ може твърдѣ лесно да ся прѣхрани, кога има единѫ маазѫ и да продава само соль; нѣколцина събирать и жита, т. е. обрьщать търговія съ жита. Вторый изворъ за печялба е комисіоната, която е обогатила и обоготява мнозина. Рекохме маази, недѣйте мысли, че това сѫ каменны сграды, то сѫ широкы и высокы дьрвены направы, които сѫ обковани на около само съ дъскы и покрыты съ кермиды безъ да имать извѫтрѣ таванъ, колкото кога вали да ся неизмокрева соль-та и стокытѣ на чюждитѣ търговци, доклѣ прѣминать прѣзъ гюмрука и да дойдать нѣмскытѣ кыраджіи да гы натоварять. При вратата на тыя маази ся намира една малка стаичка, колкото да сѣдне единъ писарь, приградена съ джамове, дѣто стоять писалището и тевтеритѣ на търговеца. На кѫсо да речемъ въ Свищовъ

Hosted by Google

не е мжчно на едного чловѣка да си искарва насжщній хлѣбъ, стига само той да има потрѣбнжтж опытность, каято ся изискува както на тазь пiяца. Изъ града чловѣкъ не вижда вѣке колыбы оградены съ плетъ или съ дъскы както въ Руссе, напротивъ въ Свищовъ всичкытѣ кжща сж два ката все отъ камыкъ, лицата имъ гледать къмъ истокъ, а двороветѣ имъ сж заградени съ каменный зидъ, извжтрѣ стаитѣ сж постлалы повѣчето домашне, нѣкои чисто по европскы безъ мендерлици, а нѣ както въ Пловдивъ, дѣто обыкновенно размысать европытѣ съ турско. Споредъ развитiето на тукашната търговiя, жителитѣ ся събудени, пьргави и остроумни, нѣкои отъ тѣхъ говорять добрѣ нѣмскы и французскы, между които ся намирать добри патрiоти и особенно между младитѣ добри граждани, отъ които образованiето и просвѣтенiето на тоя градъ ся надѣе много нѣчто. Утрѣ има една свадба, пошепна ми единъ прiятель, тя е болярска, и сега е врѣмя да видите всичкый нашь салтанатъ. Слѣдъ обѣдъ става хоро и всякой безъ призовка може да отiйде тамъ. На сутрѣшнiй день тъкмо като ся бѣха набрали мнозина свадбари и не свадбари, ныи влѣзохме съ прiятеля въ двора на една кжща, на която вратията бяше отворена всякому Всрѣдъ двора имаше забито дьрвенъ дирекъ и надъ него единъ голѣмъ елкенъ отъ една дунавска лядiя бяше простнатъ, за да дьржи сѣнкж на гоститѣ; около стълпа имаше насѣдали множество господарици, а около тѣхъ на едно голѣмо трькало имаше нахванато мжжiе и жены, дѣвойкы и момци размѣсено, които ся тжтрѣха на околоврьстъ тихомъ безъ да направятъ нѣкое тѣлесно движенiе или понѣ да подскокнать, и това е свищовското хоро. Че-

Hosted by Google

тырма влашкы циголари свыряха еднѫ хавѫ, която вьрваше все на една монотонія: ци го ми го. Една слугарка кривоноса и чистичко облечена, навтикана съ цвѣтя по главата й, носяше стовнѫ водѫ и съ една чаша подаваше всякому да піе: това бяше всичкый икрамъ на непризованитѣ свадбари. Свищовци както и Руссенци, ако и да ся близо до Влашко, незнаять европскы хора. Господарицитѣ свадбаркы бѣха облечены повѣчето съ копринены дрѣхы, букурешка мода, между които нѣкои носяха такыва роклы, които ся купувать по стотина жьлтици. Тыя всичкытѣ бѣха накычены съ вѣнци и цвѣтя; само възчерничкытѣ имъ образи-ты погрозяваха малко нѣчто, което тѣ още незнаять да подправять. Тазь бъзчерна боя може да ся измѣни, ако бы да размисать черноокый цвѣтъ съ сивоокый, кога ся женать. Въ Казанлѫкъ, дѣто члолѣкъ вижда еднѫ извънреднѫ хубость, която нарѣдко ся намира по другы градища въ турско, тя е слѣдствіе отъ размѣсваніето на черната коса съ жьлтата. Чловѣкъ обыча да има хубавъ и гыздавъ конь, та зачто да не желае и да ся незатичя да добыва хубавелкы дѣтца? Нѣкой ако иска да упознае свищовскѫтѫ цивилизація на коя стьпень ся намира, нѣка прати да му купять единъ хлѣбъ, та отъ него може да сѫди, или ако иска повѣче, нека си даде ризитѣ да му гы опержть, той хлѣба не може я отъ клисавина и ризитѣ си неможе позна отъ синкавина. Тукашнитѣ перачкы не умѣять да испирать ризитѣ, та хвьрлять у водата кога пержть по малко сиплло, за да ся непознава неспособность-та имъ. Тѣ уталагать и ризитѣ отъ наопакыто, за да ся невиждать ръждытѣ отъ желѣзото, които оставать по ризага. Желателно е, че свищовскытѣ контета щѫть управять тыя недос-

Hosted by Google

таткы, еднѫ отъ които всякой день забѣлѣжва нѣкой при коприцянытѣ имъ вратовръзкы.

Тукъ, както и по всичкытѣ градове въ турско, търговцитѣ правять събранія само по пагонъ да си прѣдавать естественытѣ чювствуванія, а нѣ и да размышлявать както разумны сѫщества съ кои срѣдства може да ся обогатять всинца и какъ може да имать добро поминуваніе и благополучіе у всякоя кѫща. „Дунавъ истича изъ златна ябълка,“ споредъ старытѣ пѣсни, а споредъ нынѣшнитѣ: „Дунавъ влачи златенъ пѣсакъ.“ и блазѣ на онизь рудари, които знаять да го берѫть! За обогатяваніе на тоя градъ, свищовци имать нуждѫ отъ едно пароплавно съдружество, да направять единъ вапоръ, който колкото за сега да отійва и дохожда всякой день отъ Свищовъ, Руссчюкъ и Гюргевъ, нека ся не боять никакъ отъ нѣмското надварваніе. Когато всичкытѣ търговци въ Свищовъ и Руссчюкъ сѫ акціонери на едно таково съдружество, тіи щѫть товарять и стокытѣ, които минувать прѣзъ тѣхны рѫцѣ, все на тѣхный вапоръ. Тіи съ врѣмя може да продадѫть акціи и по другы край-дунавскы градове още и въ Влашко, и отгорѣ за нѣколко годинь това съдружество ще бѫде заможно да умножи своитѣ корыта и да гы праща и доръ до стѣнытѣ на Віена, да свалять онѫзь стокѫ, която ся купува тамъ отъ турскоземци и е опрѣдѣлена за край-дунавскытѣ пристанища. Градоветѣ, които сѫ основани край голѣмы рѣкы, направени сѫ повыше съ тая помысль, за да ся обогатявать и да ся поминувать по-добрѣ и по-лесно жителитѣ имъ, а нѣ да бѫдать равнодушни зрители на другы чюждинци, които да имъ грабять, ако е простено тѫй да ся каже, хлѣба изъ рѫцѣтѣ. Руссчюкъ

Hosted by Google

споредъ главното управленіе и желѣзный си пѫть ся отварѣ и ще ся отвори и уголѣми още по-много. Единъ такъвъ вапоръ ще намира всякой день доволно пѫтници и стокѫ, и посрѣдствомъ него тіи два града щѫть бѫдать единъ голѣмъ градъ. Само съдружествената рѫка е, която може да украси отгорѣ за малко врѣмя Свищовъ и Руссчюкъ и да гы направи великолѣпны градища. Чловѣцитѣ, безъ да ся осѣщать обогатявати ся едни отъ другы, та за това и сѫ ся набрали наедно и сѫ навравили градове, и колкото по многолюдни сѫ тіи градове, печалбытѣ сѫ повѣче и прѣхраната на жителитѣ е по-лесна, инакъ ако бяше было, то трѣбуваше всякой да живѣе отдѣлно на самотія въ колыбата на лозіето си.

Търново или Търнова.

„Честитъ ви сиргянъ, кыръ Статаке.“ По тыя думы повѣчето отъ нашитѣ читатели могать да разберѫть, че ся намираме на Маринополе край лакатушкытѣ на рѣка Янтра срѣще велико Търново, което ако и да не е толкось голѣмо, доста е, че ся голѣми само съ имято си. То е разложено на единъ твърдѣ стрьвенъ каменливъ брѣгъ, който отъ врьха до най-долу доръ до рѣката е накыченъ съ кѫщя една надъ друга назиздены, сѫще както сѫ наредены кермидытѣ на единъ покрывъ. Всяко мѣстоположеніе си има и добринытѣ: высокытѣ мѣста ся радвать на почистъ, въздухъ а низкытѣ имать по-близо водѫтѫ. Повѣчето кѫщя сѫ дьрвены и едвамъ ли имать основъ, чтото като падне една отъ нѣкой буенъ вѣтаръ или отъ нѣкой порой, тя на долу струпаля още двѣ три; тыя нѣмать никакъ

Hosted by Google

дворове: токо отъ вратнята ся влазя и въ стаята, и сѫ станали още по-тѣсны отъ какъ управленіето е разширило малко улицитѣ. Чловѣкъ ся смаева като помысли на ума си, зачто тіи хорица сѫ ся пакатерили по тоязъ толкозь стрьвенъ брѣгъ, кога тіи имать прѣзъ рѣката по-хубаво мѣсто, и ако бы направили единъ мостъ отъ Али-паша на срѣще, то мѣсто щяше бѫде по-прилично за градъ, зачто е по-равно и по-широко и тамъ могѫть живѣя по-распустнато. Тьрново има доста голѣма чаршія, само сго и двадесять дюкяна продаватъ памучнѫ прѣждѫ и американско платно, аль кога не е пазаренъ день, дяволъ нѣма по дюкянитѣ. Отъ петакъ до сѫбота имъ е пазарь-тъ, на който дохаждать повѣчето горнеселци, когато долнеселци си пазарувать на Ряховица, че мѫчно имъ иде да біать пѫть изъ тьрновскый боазъ. Тукъ нѣма зеленчюкъ, ако и въ разстояніе единъ часъ да е село Лясковецъ, на което жителитѣ сѫ всичкытѣ градинари, които ходять по чюжды страны да работять своя занаять, а въ Тьрново не стѫпать, че нѣма кой да имъ купува мѫкѫтѫ, или по-добрѣ да речемь, нѣма съ что да имъ ся купува стокѫтѫ, та споредъ това може сѫди всякой какво богатство имать жителитѣ. Отъ Тьрново има мнозина, които ходятъ въ Италія съ бубино сѣмя, тіи говорять и добрѣ италіянскы. Като ся разговаряхъ съ едного отъ тѣхъ, попытахѣ гы, когато сѫ быле въ Италія, ако сѫ обьрнали вниманіе върху прѣденіето и тьканіето на копринатa. Хѫ, казаха ми, ныи ходимь въ Италія само да продаваме сѣмя, то за такава работа трѣбува максусъ да отійди чловѣкъ. Нашитѣ женоря могѫть испрѣ и истька малко нѣчто копринѫ, ами нѣма кой да стане мукаятъ. Намъ кога ни дотрѣбу-

Hosted by Google

вать копринянь фистани, купуваме си гы готовы отъ Букурещь, а тукашнѫтѫ копринѫ я продаваме на французитѣ, че тіи быле ужь по-майстори да я истькавать. Единъ день мя покани единъ пріятель да пія єдно кахве у тѣхъ. Въ кѫщата му постелкытѣ като бѣха все купешкы, както е обыкновенно въ Търново, попытахъ го, ако знаять търновкы да прѣдѫть и тькѫть. Нѣ, той ми отговори простодушне, то е на Беброво, далечь отъ тукъ шесть сахата, дѣто знаять да прѣдѫть и тькѫть, намъ ни е по-износно купешкото. Жално ми е, рекохъ му, че Беброво ся паднало много далечь отъ васъ. Той смѫтка нѣчто безъ да го разумѣя. Както водата, хавата, яденіето и мѣстоположеніето давать на чловѣка особенъ обычай, тѫй и тукашнитѣ ся изговарять споредъ лакатушнія вьрвежь на рѣка Янтра, което тіи наричать дипломатика, която прилича малко нѣчто на феперска. Както търговіята и обыкновеннитѣ занаяти не сѫ заможни да прѣхраневатъ тукашнитѣ жители, а пакъ индустріята я нѣма никаква, то отъ всякоя кѫща ся намира безъ исключеніе по единъ чловѣкь на чюжды мѣста, които сѫ отійшли да търсать прѣхранѫ, и мнозина отъ тѣхъ ся невръщать вѣке. Поправяніето на това нѣчто, както и обоготяваніето на жителитѣ, зависи отъ търновскытѣ прѣдни чловѣци. Който иска да бѫде прѣдный въ единъ градъ, той трѣбува да познава и что е длъженъ къмъ своитѣ съгражданци, да му стоять прави съ крьстосаны рѫцѣ прѣдъ него, или да бѫдать и тіи равни съ него. Една сутрѣна отійдохъ на кахвето, сѣдалата на което сѫ направены нито по европскы нито по турскы, че до толкось е стигнала тукъ архытектиката, та, както и да сѣдне чловѣкъ, все е на безпокойствіе. Токо что ся

Hosted by Google

бяше напълнило съ хора и отъ цигарытѣ имаше вжтрѣ гжста мьгла, тутакъ-си влаза единъ, блаболяше нѣчто и по-яката повтаряше „іорданѣ.“ Испьрвомъ помыслихъ, че нѣкой сиромахъ търсяше чорбаджи-Іордана, и послѣ като влѣзе едно дѣте слѣдъ него и носяше мѣнче пълно съ вода, разумѣся работата; той бяше облеченъ съ възелено джобе отъ Ноево врѣме закьрпено съ нѣколко черни парцали, измжкна изъ пазухата си кыткж босилякъ, потопи я въ водата и силно поржси всичкы ны на около, сетнѣ като ни подаде да цалунемь дьрвенъ крьстъ, поржси и отдѣлно всякого едного, и като ся свьрши това, направи ржкжтж си кривачя, простна я къмъ всичкы ны и извыка: „давайте пары де е.“ Това е наша попъ махаледія, пошопна ми единъ до мене, трѣбува да му дадемь по петь паричкы. Далечь единъ сахатъ и полвина изъ боаза при манастыря ся нахожда кжщата на русскый консулъ. Казвать хората, че тойзь дипломатъ си направилъ тамъ жилището, зачтото былъ дошьлъ както покровитель на православната вѣра нежели за политическы подлози. Въ Търново въ женскытѣ както и въ мжжкытѣ училища учать онова, което не имъ яко трѣбува. Въ пьрвытѣ намѣсто да ся учать да знаять да мѣсать хлѣбъ, да пержть, да готвять, да шіять, да прѣджть, да плетжть и да тькжть, на кжсо да речемь, за да бждать добры майкы и харны кжщовници, тѣ ся учать да правать писма! Въ вторытѣ — за търговія, заради занаятъ, за политическа или домашня икономія и рѣчь не става. Учиницитѣ ся готвять да ставать географци и историци. Едвамъ ся отьрвахме отъ наустница и псалтырь, то налетихме на другы денгубци. Учителитѣ ся оплакватъ, че бащитѣ на дѣтцата не оставали сынове-

Hosted by Google

тѣ си да ходять много годины въ училището и послѣднитѣ имать правдѫ. Изобще училищата отъ прѣди десять годинъ насамъ не сѫ направили нито крачкѫ успѣхъ; тыя стоять все на еднакво състояніе, може бы и да останать още за много врѣмя все тѫй. То не е ничто, че брой-тъ на ученицитѣ ся е умножилъ отъ прѣди десять годины, то произлазя отъ нарастваніето на народонаселеніето, то не е никакъ успѣхъ. Кой дѣлъ наука е цѫвналъ или цѫвти въ нѣкое училище? — Всяка стока ся харчи тамъ, дѣто хората имать потрѣбѫ отъ нея. Една наука успѣва тамъ, дѣто чловѣцитѣ имать нуждѫ отъ нея. Младитѣ Българчета отъ какъ напустнать училището не ли имать прѣдъ очи занаята и търговіятѫ, които имъ сѫ самото прибѣжище? Слѣдователно училищата трѣбува да бѫдать занаятскы и търговскы.

Казанлѫкъ.

Казанлѫкъ ся намира на едно отъ най-хубавытѣ и най-пріятнытѣ мѣста въ турско; той е разложенъ врѣдъ тѫй нареченото казанлѫшко корыто, съставено отъ Стара-планина и Срѣдня-гора, дълго петнадесять часа и широко петь, което има на единый си край Сливенъ, на другый Калоферъ и въ срѣдата Казанлѫкъ; край него има много извори быстры и сладкы воды, отъ дѣто ся види и да ся е нарекалъ тѫй; прѣзъ него минува една малка рѣка, която, кога вали нѣкой силенъ порой слазя отъ планината толкозъ голѣма, чтото по нѣкой пѫть завлача и по нѣколко кѫща. Жителитѣ, около 20 хыляды на брой, сѫ: Българи, Турци и Евреи. Глав-

Hosted by Google

ното призведніе е тукъ трьндафиловото или гюловото масло, аль то е исключителна търговія на двама трима чюждинци и на нѣколко души казанлжчанци, останалитѣ ся поминувать съ орань и копань, съ което тіи едвамъ си искарвать насжщній хлѣбъ. Това казанлжшко корыто е най-хубавото мѣсто въ цѣло турско; то отъ Стара-планина е наваденo вредомъ съ воды, и тжй е накычено навсждѣ съ трьндафиловы нивя, лозя, градины и различны цвѣтя; тукъ кестень-тъ и орѣхъ-тъ растять яко-добрѣ и достигвать на една прѣголѣма высочина, какго и всичкытѣ другы овошкы. ябълкы, круши, малины, прасковы и др. т. Второто произведеніе е гюлъ-ракыя, която по добрый си вкусъ е прочюта въ цѣло турско. При такъвъ хубавъ климатъ, при такъвъ пріятенъ въздухъ, при такыва быстры и сладкы воды на казанлжшкото корыто, разумѣва ся, че и чловѣцитѣ му сж хубавци и най-паче женытѣ, които по своята хубость надминувать всичкытѣ си другы посестримы въ турско, само облеклото имъ гы грози малко нѣчто, что носять отвънъ гащи намѣсто роклы. Казанлжчанци, ако и да сж сиромаси, тіи твьрдѣ малко обычать да ходять по чюжды страны, за да търсять срѣдства за обогатяваніе; тіи по-добрѣ ся благодарять да ходять чясто край Кайнарджя, (сжй ся наричать изворитѣ на быстрытѣ и сладкытѣ воды), да піять гюлъ-ракыя, и да стоять у дома си при хубавелкытѣ свои ступаници. На два часа раздалечь отъ града има и минералны топлы воды. Казанлжкъ има едно добро обще училище за дѣтца и единъ съ прѣхубава черкова женскый манастырь, на който калугеркытѣ, госпожи наречены, сж безграмотны и умѣять само да просять за манастыря.

Hosted by Google

Калоферъ или Калиферъ.

Ако има нѣкое село по-прибрано, по-добричко и по съ окопытени жители, то е Калоферъ. Разложено всрѣдъ изданкытѣ на Стара-планина и отъ двѣтѣ страны на рѣка Тунджа, то съ околнытѣ си ту ржтлины, ту поляны, ту брѣгове и долове има самодивскый видъ. Рѣката, която раздѣля селото на две, съ быстрата си както сьлза вода, слугува имъ за испираніе вълна и кара имъ хыляды чаркове да прѣджть, чтото отъ нейното рученіе и отъ дрьнканіето на чарковетѣ мжчно заспива ненавыкнатый чловѣкъ на подобенъ гърмежъ. Чарковевѣ правять изново въ Габрово, аль тамкашнитѣ механици не сж достигнали още да поправять тоя кусуръ дрьнканіето, което лесно можяше стана, ако горнето стебло на цѣвытѣ бяше было съвсѣмъ трькалясто. Отъ прѣди стотина годины Калоферци сж познавали Віенж, дѣто сж носили сахтіяны за продань и съ тѣхъ сж обрьщали голѣмж търговія; аль по врѣмято на Бонопартя, при спаднуваніето на нѣмскытѣ асигнаціи, тіи всичкытѣ усиромашаха, и днесь въ Колоферъ фамилія Сахтіянджіоглу сжществува само съ имято си. Добри абаджіи, тіи много врѣмя сж приготвували войнскытѣ дрѣхы въ Цариградъ, та, споредъ това сж имали добржж случкж за обогатяваніе, аль не сж знаяли да ся въсползувать отъ нея, както сполучи Гюмюшь-Гердань въ Пловдивъ. Днесь главного ржкодѣліе въ Калоферъ е гайтань-тъ и шаякъ-тъ съ които ся поминувать всичкытѣ му жители; аль мнозина има отъ тѣхъ още шьвачи въ Стамболъ, и нѣколцина пьрва-ржка търговци, които носять своитѣ гайтани и шаяци за продань въ Цариградъ и, като заминувать прѣзъ Сли-

Hosted by Google

вещъ, за чешитъ купувать отъ тамъ и абы. Ржкодѣлно село, неговитѣ жители сж въ добричко състояніе, кжщята му сж направены повѣче два ката дьрвены и сж постлани все домашне, та, споредъ това то е прославено въ народнытѣ пѣсни съ прѣкоръ „алтжнъ-Калоферъ.“ Женытѣ сж искусны прѣдачкы на вълната, та калоферскый гайтань и шаякъ сж прочюти въ цѣло турско за хубавина; тѣ сж прѣдадены на прѣденіето до толкось чтото и кога ходять по пжтя все работять, аль при всичко това искуство, при всичкый имъ тоязь трудъ, тѣ немогжть да спечелять повыше отъ шестдесять пары на день. Тѣ сж хубавелкы и ходять повѣчето босы, аль ся забраждать нахлупено както стары бабы, който начинъ забражданіе гы погрозява много, та подобрѣ щяше бжде ако ся забраждаха по панагюрешкы съ пиринкы или по ени-махаленскы. Господь е далъ на жената косж за украсеніе на главата й, и тя, кога незнае да ся голѣми съ нея, стои както шута. Прѣдадены само на прѣденіе и тьканіе, тѣ не умѣять да готвять, да мѣсать и да пѣржть ризитѣ, а пакъ да уталагать никакъ, пьрвытѣ неизбѣжны нѣчта на една кжщовница да гы знае; за това ся хранять повѣче съ хлѣбъ прѣснакъ, че за квасника иска по-много врѣмя и повыше искуство. Ако Калоферкы мыслять, че да надроби чловѣкъ мясо, лукъ и соль, па да гы тури на огъня да вржть, а пакъ той да иде да прѣде или да тьче, то е манжа на свѣта за яденіе, тѣ сж излъганы. Добры прѣдачкы, тѣ можаха по-добрѣ да работять испанскж вълнж или да прѣджть ленъ, нѣчта по-общеупотрѣбителны на днешне врѣмя, та съ тѣхъ можаха по лесно да ся прѣхраневать още и да ся обогатявать нежели да ся надѣять само отъ гайтаня. Тьканіето

Hosted by Google

на чергытѣ да напустнать и вмѣсто тѣхъ да правять келимы както пиротскытѣ, една стока по-общеупотрѣбителна и по-благородна за постиланіе въ кѫщѣ. А дрѣба, който остава отъ вълната за гайтань, да употрѣбявать за абы, които ся харчать повѣче нежели чергытѣ. Калоферъ има и едно доста добрѣ наредено търговско училище.

Забѣлѣжваніе. Да ся уталагать испранытѣ дрѣхы, ризи, бѣлы гащи и другы такыва, за да не бодять кога гы облача чловѣкъ, това правило не сѫществува въ кѫщната грамматика на Българкытѣ. Двѣ широкы дъскы изъ между две кросна, горната дъска натоварена съ каманіе и направена на иди-си ела-си, това е кѫщната уталагалка безъ огънь въ нѣмско. Просто нѣчто, аль за въ кѫщѣ драгоцѣнно. Слава Богу, у насъ има дъскы и каманіе много, а пипе малко, та, за това нѣма кой да настани да направи еднѫ подобнѫ уталагалкѫ.

Карлово.

На два часа раздалечь отъ Колоферъ при самытѣ полы на Стара-планина ся нахожда Карлово, единь отъ най рѫкодѣлнитѣ градове въ Турско. Жителитѣ му, около 15 хыл. на брой, сѫ: Турци, Българи и Евреи. Турцитѣ ся прѣхраневать съ най-потрѣбнытѣ за общинскый животъ занаяти, които и исключително имать само тіи, както: табаклѫкъ свѣщарство, сапунарство и брьснарство; нѣколцина отъ Българитѣ обрьщать търговія съ всякаквы стокы, за които имать каменны маази въ чаршіята, а останалитѣ ся поминувать съ работеніето на гайтаня както и въ Калоферь; Евреитѣ

продавать манифактура на дрѣбно. Карлово е прочютъ съ недѣляшній си пазарь, на който дохождать множество отъ околнытѣ села, та си накупувувать потрѣбнытѣ за живѣяніе. Най главното произведеніе на Карлово е гюловото или трьдафиловото масло, което излазя повыше отъ околнытѣ села нежели отъ самый градъ. Край Карлово минува Стара-рѣка, която кара много чаркове за плѣтеніе гайтань, нѣколко тепавици и воденици, и близо при извора й въ Стара-планина образява водо-скокъ, нареченъ Сучурумъ, дѣто лѣтемъ ходять Карловци та ся кѫпять ради прохлажданіе. Българитѣ имать двѣ черковы е едно добричко училище. На близо Карлово има топла минерална вода, наречена Баня.

Пловдивъ или Филибе.

„Мари шихашара, кадѣ ходишь толко врѣмя по махалата? — Коконамъ, перемь днесь, та поискахъ още едно корыто у кокона Стойка.“ Тѫй мѫмряше една господарица Пловдивка прѣзъ прозореца на чикмата шестнадесять годишнятѫ си дрипавѫ и хубавелкѫ слугыня, кога заминувахме изъ една отъ улицитѣ на Пловдивъ, за който нынѣ е думата ни.

Тойзь градъ ся нахожда накытенъ възъ една дългована рѫтлина, издвигната врѣдъ едно доста широко поле, на кояго най-високото мѣсто е около 125 аршина. Срѣдулекъ на Румели, той е на сухо скеля, т. е. пристанище, което не е до толкось на сухо, че прѣзъ него тече рѣка Марица, по която търговцитѣ пращать съ салове или плувы доръ до Енесъ жита, о-

Hosted by Google

ризъ и чамовы дъскы и дървета за направа, които гы сѣкжть въ планина Доспатъ и рѣжать на дъскы въ село Батакъ, дванадесять часа на раздалечь Жителитѣ му сж: Турци, Българи и Грьци православни, Българи католици, наречени Павликяни, Ерменци, Евреи и нѣколко души Цигани. Турцитѣ сж табаци, сарачи, въжари, доурамаджіи и берберы; Българитѣ и Грьцитѣ абаджіи, кожухари, качаси, бояджіи, кавтанджіи, астарджіи, казанджіи, бакали и брашнари; Павликяннитѣ желѣзари и нѣкои продавать дрѣболіи; Ерменцитѣ шьвачи; Евреитѣ ахтари и сарафи, и Циганитѣ джамбази, свырачи и ковачи, и при-тѣхъ хубавитѣ занаяти въ ржцѣтѣ на Циганитѣ! Ковачесвото споредъ желѣзнытѣ нжтища е обогатило Европж съ хыляды миліони, музиката е направила Европцитѣ пытомны и благородны, а отгледваніето на коніетѣ ся нахожда тамъ въ ржцѣтѣ на князове и царіе. Въ чаршіята ту има и нѣколко маази, каменны сграды, дѣто ся продава скупемъ шамска, нигелизка, віенска и колоніялна стока: това сж тежкытѣ търговци въ Пловдивъ. Тіи нѣмать търговско казино нито общж касж, за да ся улеснявать въ търговіята, та, кога нѣкой отъ тѣхъ пріеми потрѣбж за пары, принуденъ е да плати повыше отъ 18%, и тѣхъ мжчно намира. А на нѣкого сиромаха ако бы да дотрѣбувать двадесять и петь гроша съ файда, за да плати вергыя или бедель доклѣ ся сдобые съ пары, той е принуденъ да плати за тѣхъ най малко два гроша на мѣсяць, и то съ залогъ, което иде сто на стотѣхъ! Явно е, че въ подобны обстоятелства, търговіята и земледѣліето, немогжть напрѣдна. Въ Руссчюкъ сж основали вѣке за земледѣлцитѣ общж касж, та надѣжба е, че и Пловдивъ скоро ще послѣдва добрый тоязь

примѣръ. Главна храна на Турцитѣ е пилафъ, на православнитѣ сыреніе и хлѣбъ, на Евреитѣ печены яйца, на Павликянитѣ костенуркы, на Циганитѣ говежда или овчя дробь. Между жителитѣ владѣе една завистъ и една напрѣгателность извѣнъ мѣрка: женытѣ ся затичать да раждать колкото дѣтца могжть повѣче, чтото мжчно иде нѣкогажь на една майка да гы отгледва; а мжжіетѣ — да печелять пары, безъ да имъ знають сжщето употрѣбеніе, че нѣкои отъ тѣхъ и да сж придобыли безкрайно иманіе и богатство, живѣять сиромашкы. Православнитѣ, Славянско происхожденіе, дѣлятся на Българи и Грьци: Българи сж онизь, които не припознавать цариградского патріарха; Грьци, които го припознавать за тѣхенъ духовенъ началникъ. Споредъ това тіи ся ненавиждать до толкось, чтото чловѣкъ чясто срѣща двама братія, единый да бжде Българинъ а другый Грькъ. Еднитѣ и другитѣ говорять българскы и грьцкы, аль има въ града нѣколко кжщи еллискы, които подкрѣпять грькоманытѣ Българы. Стани сутрѣна пилъ не пилъ кахве у васъ, иди си на дюкаия, стой тамъ весь-день, на обѣдъ хапни малко сыреніе и хлѣбъ, вечерь иди у дома си, пійни чашж мастикж, па ся навечеряй чтото намѣришь сготвено, легни си да поспишь и пакъ стани: това е всичкый пловдивскый животъ. Пловдивъ нѣма извѣнъ на около си обще мѣста за расходка, за това жителитѣ му въ праздникъ оставать повѣчето у тѣхъ си и ся прѣдавать на сънь. Кжщята имъ сж голѣмы дьрвены два ката, кроежь-ть имъ е на четыре кжта четыре стаи, измежду по едно кылерче и вѣрѣдъ единъ голѣмъ одаръ, аль въ които владѣе една извънредна чистота. На повѣчето отъ тѣхъ на вторый катъ не живѣе никой, а го пра-

Hosted by Google

вять само за вънкашне великолѣпіе, или да запушать на близосѣда си хубавый видъ. Тыя нѣмать зимны стаи, почто дюлгеритѣ гы правять лѣтемъ, та забравять, че има и зимно врѣмя. Стаитѣ сѫ постланы съ мендерлици, канапета и столове, т. е. размѣсено турскый съ европскый обычай. Повѣчето кѫща и най-паче новытѣ отъ вънъ имать видъ на едно трькало зѫбясто, кѫтоветѣ на стаитѣ сѫ испѫкнати всичкытѣ на вънъ отъ къмъ пѫтя, чюдна архытектика! Изобще жителитѣ въ тоя градъ имать го за срамотно нѣчто да си даде нѣкой еднѫ часть отъ кѫщата съ кырія, а да ходять съ дрипавы, закърпены и уплесканы дрѣхы, имать го за похвала и почеть, и казвать за единъ такъвѣ да е прокопсанъ, т е. просвѣтенъ и образованъ. Тѫй единъ пѫтникъ е принуденъ да сѣди по хановетѣ, дѣто той трѣбува да прави бой нощемъ съ дървеници и бълхы, а денемъ съ мухы, и снягата му да заприлича на пестърва рыба. На тукашнитѣ хапджіи само тефтеритѣ имъ вьрвять по европскый начинъ, а стаитѣ имъ сѫ постланы съ по една гола рогозка; негдѣ намира гостътъ и по едно дюшече натѫпкано съ сѣно. Пѫтникъ-тъ ся затваря тамъ отъ захожданіе слънце както въ единъ манастырь, и по нѣкогажь за промиуваніе на усамотената нощь слуша да поихтява изъ нѣкоя отъ стаитѣ на хана:

Два славея на единъ клонъ кацали.
Две либета на срѣща гледали и т. н.

Ако бы нѣкой гостъ да останяше за много врѣмя въ града, то не е чюдно да намѣри негдѣ въ нѣкоя порутена кѫща единъ кѫтъ да сѣди; аль споредъ тукашній обычай, той нѣма правдѫ да земи слугыня, такава привилегыя имать само задоменитѣ, а „кѫща безъ

жена и мѫжь безъ пары, огънь да гы гори!“ Главното произведеніе въ Пловдивъ е оризъ-тъ, който сѣять на около сѫщій градъ на раздалечь половина часъ, та періодическата трѣска е тукъ мѣстна болесть, която нѣвгажь не остава нито едного въ града да го недокачи, за това на Пловдивци лицата сѫ жьлтопрѣблѣднѣлы. Другы двѣ три болести, може бы и по злы отъ трѣската, които газять также жителитѣ толкось, чтото на мнозина позѣтѣ образявать на вънъ тѫтъ ѫгълъ. Отъ тѣхъ сладкы-медены да ся отъриавать Пловдивци, трѣбува, кога ся женять, да гледать колкото ся може да ся земать отъ най-далеченъ родъ, да ся хранять всякогажь съ печено мясо и да піять по малко черно вино, и стаитѣ имъ, дѣто сѫтъ, да сѫ двигнаты най-малко два аршина отъ земята нагорѣ. Малкото Павликянци, които ся нахождать въ тая градъ, зачтото вѣроисповѣданіето имъ не гы прощава да ся размысать съ православнитѣ, принудени сѫ да ся земать по отъ близенъ родъ. Тѫй мнозина отъ тѣхъ имать челоститѣ издадены на вънъ и джунытѣ дебелы, т. е. тіи начнувать да ся упростявать и да дохождать по близо до дивото състаніе на първобытный чловѣкъ. Пловдивци като нѣмать сціантифическы познанія и нѣкое высоко образованіе, нѣмать и индустрія, та и немогѫть да произведѫть нѣчто посрѣдствомъ искуството; за то ся прѣдавать повыше на мѣстна търговія, която обрьщать съ земны произведенія, за които имать множество хамбари назидени въ града за пологъ стокы; тя сѫстои да прѣкупять оризъ или жито по врѣмя на беридба и прѣзъ зимата да гы прѣпродадѫть, или да хранять лѣтемъ по малко копринѫ, която като неумѣять да истькавать, чясто ся случава една господарица да

Hosted by Google

продаде три окы суравѫ копринѫ, за стойность-та на която си купува единѫ копринянѫ рокля едвамъ ли да дойде сто драма. Нѣколцина отъ Евреитѣ испращать жита съ плувытѣ по Марица, зачто христіянитѣ ся боять да си пущать стокѫтѫ по водата, и споредъ тѣхното казваніе, тіи быле както Тома, т. е. тіи чакать да видять и да ся увѣрять по-напрѣдъ за печялбата на нѣкоя работа, че тогась да ся заловѫть, за това повышето отъ тѣхъ стоять на „крылахъ вѣтренныхъ,“ да ся изречемь споредъ сѫщій тукашенъ изговоръ, та „блазѣ на онизь, които не сѫ видѣли и вѣрвать.“ На нѣколко души причина за обогатяваніе е нѣкой манастырь, нѣкоя черкова, нѣкой калугерь, и както намирать своя интересъ въ божественытѣ работы, тѣхната побожность достигва и до фанатизмъ, да незабравяме, че и черковный нашь въпросъ има началото си отъ Пловдивъ. Тѫй нѣкой чясто вижда святытѣ куны да хвьркать отъ лоза на лоза, изъ кѫща въ кѫща, и хората скупомъ да тичать да палять вощяны свѣщи смиренно прѣзъ тѣхъ и да ся покланять. Срѣдулекъ на Румели, има всичкытѣ суравы произведенія, както: коприна, памукъ, вълна, ленъ, кълчища, лой, множество цвѣкло, Пловдивъ е най-сгодното мѣсто за фабрикы, тыя сѫ единственното срѣдство, които щѫть обогатять жителитѣ, и най-паче единъ желѣзенъ пѫть отъ Пловдивъ до Бургасъ. Изобще отъ подобны прѣдпріятія зависи доброто поминуваніе и благоденствіето на всичкытѣ жители. Пловдивци вмѣсто да ся изнемощавать да търсать дѣто нѣма цѣрь за лошотіитѣ отъ които страдать, тіи можаха да го търсать повыше тамъ, дѣто е, сирѣчь у тѣхъ сѫщитѣ и въ тѣхното умственно и нравственно развитіе. Да

постигнать това по-скоро и по-лесно, тій имать нуждѫ отъ едно систематическо училище, наредено съ нѣколцина професори по европскый начинъ, и по христіянскы да оставать женѫтѫ слободнѫ a la franga; зачто, дѣто нѣма жена, тамъ нѣма и животъ sans amour la vie est eteinte.

Хаскіой.

Слава Богу, че намѣрихме едно мѣсто, дѣто попѣ хлѣбаритѣ знаять да мѣсать добаръ хлѣбъ, и то было Хаскіой, тѫй нарѣчено споредъ измазанытѣ си отъ вънъ все съ бѣла варь кѫща, на брой около три хыляды. То е разложено на длъжь единъ сахатъ по двѣтѣ страны въ една доста пріятна долина, прѣзъ която тече една пълна съ калове малка вада, накычена тукъ-тамѣ съ дьрвены мостчета ради заминуваніе, кога дойди голѣмъ порой. Хаскіой е село и градъ: село е по имято си, което ще рече Бѣло-село; а градъ споредъ положеніето си, че то е главното мѣсто на Хаскіовска область, която състои отъ триста и шестдесять малкы селца, населены повышето съ Турци. Нивята на тая область сѫ черноземъ и пущать спорно: пченица, анасонъ, сесамъ, памукъ, коприна, титюнь, и исхраневатъ голѣмо множество кѫщны пилци. Хаскіовскый титюнь е въ употрѣбеніе навсѫдѣ по Румели. Жителитѣ въ Хаскіой сѫ Турци, Българи и нѣколко Евреи, часть отъ които ся залягать съ обыкновенитѣ занаяти за прѣхрана, а другытѣ сѫ земледѣлци и овчяри. Нѣколцина отъ по-имотнитѣ събирать по врѣмя на беридба земны произведенія и гы прѣпродавать, ко-

Hosted by Google

га скѫпнѫть; отъ тѣхъ нѣкои обрьщать редовна търговія съ жито и брашно до Едрене и Енесъ, които стокы испращать съ салове по Марица. Споредъ това, тіи имать множество воденици съ коніе да мелать брашно, на което уемъ-тъ е лѣтемъ по шесть пары на оката, а зимѣ по осемь. Хасковци ако имаха малко нѣчто повыше образованіе, та да знаять да ся въсползувать отъ спора и бирекетя на мѣстото, не е чюдно отгорѣ за малко врѣмя да надминать на богатство и самый Пловдивъ. Кѫщята имъ сѫ едны два ката както въ нѣкой градъ, а другы съвсѣмъ на земята както въ нѣкое село. Тыи сѫ постланы все домашне. Женытѣ ся залягать въ кѫщѣ повышето съ стана и тькѫть прѣхубавы шярены платове отъ памукъ и съ тѣхъ си правять дрѣхы за посеніе, както: антеріи, роклы и др. т. сукмань-тъ е тѣмъ непозната дрѣха. Истьканитѣ имъ платове бывать грапави, че употрѣбявать прѣсуканѫ прѣждѫ, за да траятъ повыше, аль шяровети имъ докарвать чюдесно, ако и да не познавать le contrast des couleurs, като размысать и малко суравѫ копринѫ въ тѣхъ. Освѣнь това, тѣ тькѫть и хубавы келимы, обаче правый станъ както въ Пиротъ не е имъ извѣстенъ, за то сѫ принудени да гы правять на полы и послѣ да гы зашивать. Въ Хаскіой нѣматъ друга вода изъ кѫщята освѣнъ нѣколко общи чюшмы на пѫтя, дѣто жены и дѣвойкы дохаждать да си наливать водѫ и да испирать дрѣхы, чтото слободно може да гы изгледва любопытный. Тѣ сѫ повѣчето черноокы, имать голѣмы очи, ярменскый типъ бѣлы-чьрвены хубавици съ широкы вежды! аль попріятно е да гы гледа нѣкой въ дѣлникъ нежели въ праздникъ, прѣзъ който день ся облачать и накыче-

Hosted by Google

вать съ накупената отъ Узунжово прѣмяна. Тѣ имать гѫстѫ и дългѫ косѫ и я каносвать, а пакъ веждытѣ си враносвать. Нѣкой отъ дѣвойкытѣ за лика и прилика гуждать при сключеванието на веждытѣ си и еднѫ черпѫ лунчкѫ. Въ града, както и въ цѣла тазь область, мѫжіетѣ си брьснать още главытѣ и носять черны гѫжвы. Женытѣ си плетять косѫтѫ на рядици и носать плитакъ фезъ съ голѣмъ около сго драма пискулъ колкото една метлица, дългѫ антерія и рокля и подъ нея шярены гащи съ провѣснати заврьзани крачоли a la greca и ся опасвать прѣзъ крьста съ широкъ поясъ на клинъ. Токо речи всичкытѣ носять чьрвенѫ вълненѫ прѣдстилкѫ, когато въ Пловдивъ носять жьлтѫ, въ Нѣмско зеленѫ, въ Франца бѣлѫ, та, ако е простено да сѫди нѣкой опытомяванието на хората споредъ боята на прѣдстилкытѣ имъ, нека начне отъ пословицата: „лудничавый обыча чьрвеното.“ Въ работытѣ имъ, които си ся относять собственно въ домашній имъ животъ, владѣе голѣма простота, закачи отъ най-богатата кѫща до най-немотната. Тѣ кога готвять манжя турять множко чьрвенъ пиперъ, за да ся непознава неспособнось-та имъ, както по край-дунавскытѣ мѣста гуждать синило въ бѣлытѣ праны дрѣхы да ся виждать синкавы, чтото каквато гозба и да яде чловѣкъ, той не осѣща друга сладость, освѣнь да му люти нѣчто въ устата. Такыва хубаваци, които рѣдко срѣща нѣкой изъ Турско, тѣ можаха съ облеклото си да ся показватъ по гыздавы, сирѣчь: да вьрлатъ голѣмый пискулъ отъ феза, за да имъ ся гледа по-добрѣ хубавата гѫста коса, да я не плетѫть на рядици, а да оставать разрѣсана à la magdaleine, да ся забраждать съ факіоль, или, ако искать да ся покажать Славянско происхожденіе, по-добрѣ

Hosted by Google

съ бѣла златокрайка, провѣсната отъ глава до нозѣ, по Епимахаленскы, да махнать пояса, за да имъ ся вижда прѣщтьпваніето на крьста, и, вмѣсто повлеченыѣ до земѣ шярены гащи, да обуять бѣлы панталонца, които ловять повыше окото, може да ся прѣпирать по-чясто и полесно. Всевышній е направилъ женѫтѫ отъ бѣла кость и я е поставилъ за-украсеніе на свѣта, и отистина нѣма друго по-хубаво отъ Божіитѣ създанія освѣнь жената, тя е днесь и инструментъ на цивилизаціята, слѣдоватевно тя трѣбува да ся показва колкото може по-хубавица, едно отъ което ся изискува чистото и приличното ѝ облекло. Въ Хаскіой момиństвото е на една извъпредна голѣма почеть, та, кога ся ожени нѣкой, ако бы да не сполучи дѣвойкѫ, той е унудень тутакъ-си да го обнародва, инакъ всичкытѣ злополучія ся струпвать въ кѫщата му. Аль ако младоженикъ-тъ е малко вразумителенъ и да не ще да бѫдева гаврило на свѣта, той трѣбува споредъ мѣстный обычай да стане на сутрѣнь-та рано, че да възлѣзе на врьхъ най-высокый баиръ и да извика колкото му гласъ дьржи: „Боже, азъ я зехъ за дѣвица, а тя излѣзе вдовица.“ Тѫй, само по тоя начинъ, той ся отьрвава отъ бѫдны злополучія. Въ Хаскіой гази очеболіе, което докачева само едното око и до толкось силно, чтото въ нѣколко дена съсипва и затваря съвьршенно очицето, за което обаче тіи имать твьрдѣ малко грыжѫ. Господь като е далъ на чловѣка най-драгоцѣнното нѣчто, окото, поставилъ е до него и былярницѫтѫ-ухото. При едно начално въспаленіе на окото, стига само нѣкой да извади малко калчица изъ ухото и да намаже окото, за да оздрави, а кога въспаленіето е заминало много врѣмя, то съ малко сипъ-камькь. Хасковци за чи-

стотата на града, прилично е да ся погрыжать да докарать рѣкѫтѫ отъ Баня, за която е потрѣбно да прокопаять само мѣстото отъ село Кюмюрже, едно разстояніе около шесть хылвды аршина, та ще ся падне по два аршина на кѫща. А за обогатяваніето си да доведѫть отъ Пиротъ единъ майсторь да гы научи да тькѫть келимытѣ на правъ станъ, които лесно могѫть да продавать на Узонжово, да направять една пародвижнѫ воденицѫ и да ся заловять по-здраво съ житарството, да нѣма другы въпкашни да ся ползувать отъ тѣхнитѣ трудове. Колкото за цивилизація да си доведѫть еднѫ нѣмскѫ фамилія, за да гы научи на кѫщнитѣ работы. Отъ тыя нѣчта зависи тѣхното обагатяваніе и ведно домашнето имъ благополучіе. Хаскіой има едно прѣхубаво зданіе за училище, аль то нѣма главный учитель, та по-имотнитѣ сѫ принудени да дьржать на ученіе въ Пловдивъ сыноветѣ си, около дестына на брой, за които разнасять повыше отъ една заплата, която можаха дадѫть на единъ систематикъ, за да имъ учи всичкытѣ дѣца. Ето какъ Хасковци си познавать ползитѣ на града. Тіи лани основали и читалище, аль въ едно събраніе въ което станало прапирня за кой да бѫде прѣдсѣдатель, умразата имъ стигнала до толкось, чтото ся принудили пакъ да го затворять. На коя стьпень цивилизація ся нохождать тіи, нашити читатели отъ вышеказанытѣ щѫть проумѣять. Хасковци говорять Доспатско нарѣчіе, намѣсто: т о й, т а я, т о в а, казвать: с о а, с а а, с в а. Чино, имали мѣсто да застанемь, т. е. да кондисаме, пыташе единъ въ пѫтя, та пека филолозитѣ ни да го забѣлѣжать. Хасковци както и повѣчето отъ нашитѣ Българи, казвать, че нѣмать потрѣбѫ отъ умъ, за то ныи при тръгваніето си като

Hosted by Google

наша кыражыя да ся обърне къмъ село и къмъ града и извыка колкото си можяше: »Боже, вся прѣмѫдростію твоєю сътворилъ еси, нъ азъ быдохъ простакъ и не въсползувахся“ Нечювствителный студенъ баиръ отсрѣща поихтѣ и отговори: „ползувайся“.

Чирпанъ.

Чирпанъ е една отъ главнытѣ станціи на бѫдный Пловдивско-Бургаскый желѣзенъ пѫть, на разстояніе осемь часа отъ Пловдивъ. Той е разложенъ на една каменна стрьвнина при полытѣ на която извира множество быстра вода, наречена Текыръ. Най главный изворъ, нареченъ Лѫджа, ограденъ е петь аршина на крьстаче, въ който плувать голѣми шарани вмѣсто пестьрвы за пріятна гледка на зрителитѣ, дѣто ся кѫпять само Турци. Споредъ тоя изворъ сѫ ся заселили най напрѣдъ прѣди 280 годины Турци и послѣ Българи, чтото на послѣдвитѣ кѫщята, ако и да ся намирать на повысокытѣ мѣста на тазь стрьвнина и да ся радвать на една по-хубава гледка, тыя нѣмать водѫ за піеніе, за то ся принудени всичкытѣ да си носять отъ Текыръ. Вѣрѣдъ града има едны турскы гробища, стотина уврата мѣсто, оградено все съ каменый зидъ, влазяніето на които е простено само на мрьтвитѣ, и околоврьстъ тыя гробища ся нахождать повышето българскы кѫщя. Чирпанъ е главенъ градъ на едноимна область, която е най много населена въ Румели, че въ едно разстояніе десять сахатя, тя има четырдесять села. Нивята му сѫ повѣчето черноземъ и раждать спорно: пченица, сесамъ и безиръ; памукъ-тъ, афіонъ-тъ и трьндафилъ-тъ ставать твърдѣ добры, а зе-

Hosted by Google

ленчюкъ-тъ най добрѣ, чтото една глава зелка дохожда отъ десять до петнадесять окы. Той е прѣхваленъ за своето грьнчарство, косто е по-съвьршенно нежели другадѣ въ Турско; той е и сгодно мѣсто за направа на фабрикы за бѣлы паници, че има всякакво прьстно вещество за тѣхъ, и заради фабрикы за шекерь отъ цвѣкло, което става яко добрѣ, една глава дохажда седемь осемь окы. Повышето отъ жителитѣ му ся залягать съ земледѣлiето, нѣколцина работять и лозя и искарвать твьрдѣ хубаво вино, прилично на французкото маконъ. Мнозина отъ прѣди дестына годинъ насамъ сѫ започнали да обрьщать търговiя съ жито, коеко гы е обогатило и ще гы обогати; тiи испращать пченицѫ и брашно по Марица до Едрене и Енесъ. Брашното мелять на воденици, които имать край Марица, а въ Чирпанъ—съ конiе, послѣднитѣ искарвать хилядо кыла на година. Купъ-тъ на изнесенытѣ имъ земны произведенiя достига около дванадесять милiона гроша. Въ Чирпанъ токо-рѣчи всичкытѣ прѣдни хора сѫ хаджiи и всякой има по единъ ханъ, та любопытно е да ли сѫ были испьрвомъ ханджiи и послѣ да сѫ станали хаджiи. Истината е, че тiи прѣди да отворять търговiя житарство съ Едрене, по-имотнитѣ сѫ правили ханъ, за да продаджть прѣзъ годината нѣколко кыла ячемыкъ, а нынѣ прѣдъ насъ стана една продажба за три хыляды кыла пченица хылядо турскы лиры. Тѫй Чирпанъ е днесь единъ градъ, който сега начнува да ся съживява и да ся подновява; отъ лани насамъ нѣколко великолѣпны кѫща има вѣке направены, аль и въ тѣхъ както и въ другытѣ владѣе голѣма простота отъ къмъ кѫщнитѣ имъ работы. Женытѣ ѣкѫть намучны платове, както въ Хаскiой, отъ които си пра-

Hosted by Google

вять дрѣхы за облекло, нѣкои носять и гащи a la greca, нѣчто противно на христіянскый законъ. Чирпанци говорять Старо-планинско нарѣчіе. Тіи ны помолиха да имъ почетемь общѫтѫ одая, дѣто обыкновенно ся събирать за черковнытѣ си работы, което и направихме съ радость. Споредъ общій обычай въ Турско, подадоха ни цигаро-тютюнь, а слугата донесе съ едно парче кермида живъ вѫгленъ, та си запалихме цигарѫтѫ, какво врѣмя, каква простота! Въ Чирпанъ сѫществува още отъ ветхо врѣмя единъ обычай, който тія наричять росенъ и казвать да ся нахожда и по другы Българскы села. Той състои въ да идать при село Дереліи, три сахатя далечь отъ Чирпанъ, на една рѫтлина. мѫжіе и жены и най паче бездеткынытѣ, отвечерь срѣща Спасовъ день, и налѣгвать тамъ прѣзъ нощь-та размѣсено, аль всякой отъ тѣхъ е длъженъ по една побожность да мълчи чтото и да види. На сутрень-та като станать, женытѣ набиратъ едно цвѣте, наречено и то росенъ, което само нея сутрѣнѫ расте, и кога си отійдатъ на Чирпанъ, варять него цвѣте и съ водата му ся поливать до три сутрѣны, и, о чюдеса чюдесъ, която Чирпанка не е имувала дѣте, тутакси зачева и става трудна. Паризіянитѣ имать мадамъ Лашапель, а Чирпанци Росенъ.

Ескы-Заара.

Третята станція на бѫдній Пловдивско-Бургаскый желѣзенъ пѫтъ е Ескы-Заара, наскоро нареченъ и Желѣзникъ, незнаено по кои архіологыческы основанія, разложенъ при полытѣ на Срѣдня-гора, отъ дѣто и ся е нарекълъ. Тая гора ся простира отъ Копривщица

Hosted by Google

до Сливненскытѣ бани край Тунджа, и тѫй прѣдѣля отъ Калоферъ до Сливенъ между Стара-планина и нея си най-благорастворенного Казанлѫшко корыто. Ескы-Заара е единъ градъ отъ най-населенитѣ съ Българи въ Румели; той е далечь отъ Чирпанъ шесть часа. Жителитѣ му сѫ Турци, Българи и Евреи, които ся залягать съ обыкновенитѣ занаяти, както въ Пловдивъ, и имать повыше: воденици за сесамово и безирево масло, правять плъстове отъ вълна и грѣбеніе отъ рога. Нѣколцина отъ по-имотнитѣ дьржать чифлици, залягатся съ замледѣліето и хранять коприна, а другы сѫ занаятчіи и най-паче бакали. Най-главный и по-имотный занаятъ е тукъ казанджискый, а най-лесный и по-немотный е бакалскый. Послѣдній състои да гуди нѣкой на дюкяна три окы соль, двѣ окы фасулъ и окѫ рыба, та да стане съвьршенъ Ескы-Загорскый бакалинъ: а по-чюдно е, че часто забѣлѣжва чловѣкъ на една бакалница да стоять двама души съ крьстосаны рѫцѣ и да вардять тѣхъ три вида драгоцѣнны стоки. Повѣчето отъ Ескы-Загорци работятъ лозія и както винотo имъ е слабо, та неможе да трае много годины, тіи го варять на рѫкыя, която прѣди нѣколко годины е съставлявала главнoто имъ богатство; аль отъ какъ направиха въ Европа фабрикы за спиртъ и начнаха да вадять ракыя и отъ боклука и да я продавать много ефтино, Ескы-Загорскытѣ ракажіи испадвать отъ день на день. То е что има още нѣколко хорица, които не могѫть да смьркать фабрика ракыя, аль като прѣмине тоя поясъ и младитѣ ся научять на фабрика ракыя както и на цигарытѣ, Ескы-Загорецъ-тъ не ще има кому да продава вѣке своята отъ гроздіе ракыя, тогась му остава едно прибѣжище,

Hosted by Google

т. е. да прави отъ джибрытѣ калемеченгелъ. Като положи чловѣкъ единъ катъ джибры и еднѫ плочя мѣдь, поставены на умѣренна топлина, мѣдь-та зеленясва или котлясва, и то зелено като го настърже, набира нареченый калемеченгелъ, който става зелена боя. Ескы-Загорци като стоять много врѣмя при варенiето на ракыята и я опытвать по-чястичко, научяватся и да я пiять все едно както водата, чтото мнозина има които обыкновенно хвьргать изъ единъ пѫть съ голѣма прiятность сто драма най лютъ спиртъ безъ да имъ ся потрьси. Тѫй е станало обычай всяка вечерь да ся нахвьргувать съ ракыя, и всякой да си има по една „гьда,“ такнатъ, която състои отъ около 150 драма лютъ-спиртъ. За то повѣчето страдать отъ очеболъ и имать чягавы очи, та, ако пiяха вмѣсто ракыя ячемяна водѫ, можяха да имать чисты очи и быстръ умъ, най-драгоцѣнитѣ органи на чловѣка, также и работытѣ имъ да вьрвять напрѣдъ. Тiи ся дѣлять на двѣ непрѣмирны партiи, хуркы. Надвечерь като ся събержть на нѣкое прiятно мѣсто и всякой си испiе гьдѫтѫ, начнувать да ся надпирать за пьрвенство чорбаджалѫкъ и да разсѫждать за общитѣ си градскы работы, и много пѫти си зимать ахта отъ училищнитѣ смѣткы, чясто и отъ сѫщитѣ учители. Мнозина отъ тѣхъ има съ опьрпаны и кырливы дрѣхы, които не гледать да ся заловять на нѣкоя работа, аль гонять чорбаджалѫка и ся надѣять да ся прѣхраневать отъ него. Ескы Загорци отъ немотiя не си приготвевать ничто за много врѣмя въ кѫщи, всякой си купува на сѫщiй день чтото му трѣбува отъ бакалина, та спорядъ това може да сѫди нѣкой какво богатство имать. Тiи ся оплаквать отъ царската давань, че имъ е была много, та

Hosted by Google

не могжть да я исплащать. Истината е, че тѣмъ имъ тежни на грѣбоветѣ спромашіята, която произлазя отъ тѣхната нехарь, а не царската давань. За послѣдната прѣди двѣ хиляды годины е казано въ Евангелієто:„ дайте Кесару Кесаровото.„ Тжй всякой благоразуменъ чловѣкъ трѣбува да си приготвева още отъ начало на годината онова, което е длъженъ да плати на царщината. За трудолюбивый е най лесно да плати единж давань. За то Ескы-Загорци трѣбува да развіять индустріятж, да въведжть тьканіето на коприната, да направять фабрикы за фосфоръ, за който имать доволно кости отъ салханытѣ, да устроять фабрикы за кыбритъ, фабрикы за вакса и другы такыва, тогась и царската давань нѣма да имъ тежни и тіи сжщитѣ щжть ся поминувать добрѣ. Тыя нѣчта сж общеполезны, харчать ся доста и за тѣхната направа неще много капитали. Всякж годинж за петь миліона гроша само кыбритъ ся разнося въ цѣло Турско.

Женытѣ ся залягать съ кжщни работы и повѣчето отъ тѣхъ ходять да копаять лозя. Нѣкой отъ момытѣ ся залъгвать да шіять дантелы, кысійкы за титюнъ и другы подобны дреболіи за великолѣпіе, нѣчта, които не храпятъ кжщж Тѣ си враносвать вѣждытѣ носять отъ вънъ мжжкы гащи, и по-богатытѣ ся намѣтать прѣзъ глава съ черно намѣтало a la Ebrea ужь по Ендренска мода, чтото една Ескы-Загорка ся види тжй полвина калугерка и полвина мірянка. Тыя нѣмать никакважж цивилизація, та като влѣзе чловѣкъ въ кжщята имъ, жената и най-паче момата ся боять да му проговорять друго освѣнъ едно „добрѣ дошле,“ и побѣгвать както дивы. Тѣ сж хубавици, повышето черноокы, имать парижкый типъ, обаче облеклото имъ

Hosted by Google

гы прави да ся видять най-грозны и най-гнуснавы. Чловѣкъ чясто срѣща отвратителны чюдовища млады жены, обуты въ черны мѫжкы гащи съ провѣснати бѣлы учюкури безъ поясъ, да дьржатъ малко дѣтя на гърдытѣ си и да го подоявать. Въ Европа полицейскый законъ въспира на жената да носи отъ вънъ гащи както мѫжь. Българскытѣ лѣкари вмѣсто да обнародвать симптомытѣ на охтика, за да гы познава всякой страдалець и тѫй да си скѫсява по-скоро живота, по-харно бяше было да обнародвать слѣдствіята, които произлазять отъ запареніето на гащитѣ. Жената като что е инструментъ на цивилизаціята, трѣбува да ся затичя да ся показва прѣдъ свѣта още по-хубавица отъ колкото е, което тя може направи посрѣдствомъ приличното ней облекло Тѫй Ескы-Загоркы трѣбува да хвьрлять съвсѣмъ гащитѣ, а вмѣсто тѣхъ да ся облачять съ фистанъ или сукманъ, кога сѫ на тежка работа, и подъ тѣхъ дрѣхы да носять бѣлы гащичкы съ широкы крачоли до коленіе на женытѣ и до глезністѣ на момытѣ. Второ, да хвьрлять черното намѣтало По Еврейскый законъ, жената като ся задоми, остригвать й косѫтѫ отъ главата, най-хубавото й украсеніе, а за да ся не види такава шутость и грозота прѣдъ хората, тя е задължена да носи прѣзъ глава намѣтало. Напротивъ христіянскый законъ остава отворено женѫтѫ и косѫтѫ й да бѫде непокѫтната, чтото споредъ днешната мода женытѣ въ Европа ся принудены да купувать още и чужды косы, за да направять по главытѣ си потрѣбнытѣ плетеници и кѫдрици, които ся изискувать отъ модата. Българкытѣ имать добры косы, и чтото ся намирать повѣче на работа, та нѣмагь врѣмя да правять кѫдрици, най-хуба-

Hosted by Google

вото е да слѣдвать кынезкатѫ модѫ, т. е. да е въздвигната всичката коса врьхъ главата и тамь заплетена и навтикната съ различны цвѣтя, тогась челого и всичкый образъ е растворенъ и отзадъ косата нѣма да кырливи дрѣхѫтѫ. Бѣлата златокрайка да е закачена съ една игла на врьхъ главата по Ени-махаленскы и да е провѣсната до нозѣ, та да ся развѣвя великолѣпно Нѣкои отъ момытѣ не струвать злѣ, ако ся научять да свырять цигулкѫ, та посрѣдствомъ свирнята и пѣнiето си да распространявать цивилизацiятѫ. — Чино, колко купихте шалварлѫка, попытахме въ панаиря единѫ Ескы-Загоркѫ, която привлече нашето вниманiе съ своитѣ враносаны вежды.—Шестдесять гроша, отговори ни. —Не бяше ли по-добрѣ, рекохме, да насповете сто драма копринна, та да си истьчете двадесять лактiе единъ копринен платъ за шалварлѫкъ и да ви трае повѣче? — Е, то е умурлiя работа, басмата е по-шярена и нѣмаме потрѣба да я перемь, быде засмѣно отговоръ тъ.

Кѫщята въ Ескы-Загора сѫ едни два ката, другы на земята, аль нѣма нито една направена по архитектоническы правила. Кога си прави нѣкой кѫщѫ, че има нѣкои мѣркы, които трѣбува да слѣдува дюлгеринъ-тъ, както шьвачь тъ кога крои нѣкоя дрѣхѫ, тукъ е непознато нѣчто. Българитѣ хвьрлиха широкытѣ дрѣхы и ся облѣкоха съ ленчаты, безъ да направять и нѣкое прѣобразованiе въ направата на кѫщята и на покѫщнината. Нiи дьрзуваме да забѣлѣжимъ тукъ единѫ такавѫ мѣркѫ, сто я: Въ полвина увратъ мѣсто, чловѣкъ може да си направи четыре твьрдѣ добры стаи, да живѣе слободно цѣла фамилiя; тѣ трѣбува да бѫдать само съ голы четыре стѣны, безъ полици, безъ

Hosted by Google

дулапи, безъ мендерлици. Една одая трѣбува да бѫде 5 стамболскы аршина дълга, $4^3/_4$ широка, $3^3/_4$ высока; тя трѣбува да има на дължината си два прозореца съ по шесть джама, а вратата да бѫдѫтъ на отсрѣщната дължина вѣрѣдъ съ двѣ крыла, высокы $2^3/_4$. Четыре-тѣхъ одаи да имать изъ помежду враты, чтото въ случай нужда да ся влаза отъ една въ друга, или и четыре-тѣхъ да ставать една стая, кога фамилията има много гости. Потрѣбната покѫщнина да е движима, да ся впася и изнася лесно, чтото тѫй може да ся дьржи една голѣма чистота, която ся изискува заради здравието на чловѣка, инакъ полицитѣ ся напълвать скоро съ прахъ, юклюцитѣ и дулапитѣ съ дьрвеници, мендеритѣ съ мышкы и не могѫть никогажь да ся исчистять. Отъ четыретѣхъ стаи, една само ще бѫде опрѣдѣлена за спаніе, друга за работа, третя за дрѣболіи и четвьрта за гости. Чловѣцитѣ щѫть спять на одари (кревати) постлани съ единъ дюшекъ отъ слама и другъ отгорѣ съ вълна, да ся завивать съ юргани, да имать горни и долни черчафи отъ чисто бѣло платно, които да промѣнявать всякоя недѣля, а пакъ за сѣденіе да иматъ столове, скемлы. Чергата да бѫде постлана долу по дъскытѣ или вмѣсто нея пиротскый келимъ е по-приличенъ. Ескы-Загорското поле е едно отъ най плодоносныгѣ въ цѣло Румели, то рожда спорно пченица и всякаквы овошкы. Ескы-Загора ся намира посрѣдъ Марица и Черно море, та тойзь градъ има най-много нуждѫ отъ Пловдивско-Бургаскый желѣзенъ пѫть. При такова мѣстоположеніе, при такыва извори за печалба, срамотно нѣчто е да бѫде чловѣкъ немотенъ. Ако Ескы-Загорци ся надѣять, че

Hosted by Google

безъ индустрія дѣтцата имъ, като ся научать малко и сторія и географія, щжтъ помнинать добаръ животъ за напрѣдъ, тіи ся измамени.

Сливенъ или Сливня.

„Кждѣ бьрзашь, аре?— Оставися, имаме заржчано дестына ямурлука, женорята работать у дома, а пакъ дѣцата—нѣма кой да нагледва, та носимь едиж миликж да ся нахранять.„ Тжй ся пытаха двама пріятели въ Сливенъ, единъ градъ отъ най-ржкодѣлнитѣ въ Турско. Той е разложенъ при самытѣ полы на Стара планина, естественно обграденъ на около отъ нейнытѣ изданкы прѣвысокы баирища, отъ която близо едно отъ друго извирать три рѣкы, прохлаждать го и пакъ наблизо подъ него ся сливать. Тыя высокы баирища, и най-паче които сж на припекъ, насадены сж все съ лозія и доръ най-высокытѣ мѣста, дѣто работливый Сливненецъ ся е въскачевалъ да зобочи лозиневжта прьчкж, за да има послѣ что да си смрькне за подкрѣпеніе на своитѣ тѣлесны силы. Три-тѣхъ рѣкы дѣлять града на четыре части и носять имената на сжщитѣ мѣста прѣзъ които прѣминувать, тыя сж: Новоселска, Сливненска и Клуцохорска. Както географическы Сливенъ е раздѣленъ на четыре части, тжй и по градскы има четыре партіи: партія на старитѣ партія на младитѣ, партія на които не ядять, партія на които ядять, т. е. отъ общето, клетото обще, което състои отъ милостивнитѣ черковни приходи и отъ вулытѣ за вѣнчило, всичко на брой около триста лиры, опрѣдѣлены за подржаніе на училищата имъ. Чюдно е какъ не сжществува и пета партія, която да же-

Hosted by Google

лае изобще доброто на града. Всяка отъ тыя четыре партіи си има и особено кахвене, дѣто съ пушилото на цигарытѣ ся разгледвать дѣлата на противнытѣ партіи. Въ Сливенъ мѣстото е все каменисто и като ся расхожда нѣкой изъ града, не вижда друго освѣнь кривы улици съ камении зидове и тукъ-тамѣ по нѣкоя дървена порта и изъ всякоя улица да тече быстра вода, която Сливненци оставять да вьрви напусто безъ да умѣять да ся въспользувать нѣкакъ отъ нея. Безъ да ся гледа на това множество каманіе, въ Сливенъ нѣма нито една каменна кѫща, освѣнь черковытѣ, друго всичко все е отъ дъскы, и си стои тѫй, както си е было направено преди тридесять и петь годины. Той ижа една чяршія, на която повышето сѫ сарачи и бакали, и една главна піяца, наречена аба-пазарь. Послѣднята е една широка улица, прѣзъ срѣдъ която тече быстра вода, и отъ двѣтѣ й страны има по нѣколко ханища, пълны съ боклукъ и прозорцитѣ на станитѣ имъ сѫ залѣпени зимѣ съ хартіи вмѣсто джамове, дѣто живѣять различни майсторя и най-паче абаджіи. Въ тая піяца отъ вънъ на лавицитѣ чловѣкъ гледа весь-день да стоять нѣколцина денгубци да си матаркать краката и да смѣтать кой отъ дѣ иде, дѣ отійва и какъ му вьрвять работытѣ, безъ да ся погрыжать нѣкакъ за тѣхнытѣ си. Отъ всичкытѣ ханища най за похвала е на сарафского дружество ханъ-тъ, едно ново зданіе чистичко изъ вѫтрѣ и мирише малко нѣчто на европанизмъ, и въ абаджійскый ханъ голѣмото кахвене, дѣто ся събирать всичкитѣ пьрва рѫка търговци. Въ това кахвене часто слуша чловѣкъ. Кога е нужда да си запали нѣкой цигара: ενα ανθραχα φλωγερον, което показва, че въ Сливенъ има добри елинис-

Hosted by Google

ти. Сарафското съдружество е основано прѣди дестина годины и дава пары съ лихва на търговци, безъ да зима и то, което ако сваляше нѣколко хыляды жьлтици отъ Віена, дѣто лихвата е твърдѣ малка сравнително съ сливненската, можяше повыше да са ползува, да развіе по-много търговіятѫ и да улесни направѫтѫ на Пловдивско-Бургаскый желѣзенъ пѫть, на който Сливенъ ще бѫде пета станція. Главното рѫкодѣліе въ Сливенъ сѫ абы, ямурлуци наречени, власаты ямболчета или губери, и прѣхубави чьрвени сахтіяни. Послѣднитѣ работять само Турцитѣ, които не знаять да си пращать стокѫтѫ у Віена и отъ тамъ да свалять жьлтици. Тукъ женытѣ сѫ робыни на абытѣ, тѣ друго не знаять освѣнь да прѣдѫть и да тькѫть абы доръ и кѫщнитѣ работы нарѣдко сѫ познаты тѣмъ, въ една и сѫща стая, тѣ влачать вълнѫ, прѣдѫть, тькѫть и готвять, та много пѫти чловѣкъ намира въ хлѣба и въ манѫята влакна вълнѫ. Тѣ друго не приказвать, кога ся съберѫть негдѣ, освѣнь коя колко ямурлука е искарала прѣзъ недѣлята. За то като влѣзе нѣкой въ главното кахване, ще види мнозина съ непрани ризи и на сѫщетѣ каведжіи прѣдстилкытѣ кырливы както пачявуры, безъ да ся гледа на тритѣхъ быстры рѣкы, които день и нощь ручѫть прѣзъ града. Чистата риза е бѣлѣжка благородство, колкото и да сѫ кырливы другытѣ дрѣхы на чловѣка, ризата обаче трѣбува всякогажь да бѫде чиста, тогась тя помага и на здравіето. Въ Европа мнозина има, които ся прѣоблачятъ всякой день съ прана риза, нѣкои и два пѫти на день. Въ цѣло Турско, ако и да излазять абы само отъ едно мѣсто, обаче Сливненци малко знаять да ся ползувать отъ тѣхъ, че единъ отъ

Hosted by Google

дургъ ся надварять кой да си даде стокжтж по ефтино, чтото тжй достигва да ся продава единъ ямурлукъ и на сермія. Въ Сливенъ има нѣколко дарака на вода да влачять вълнж, черпжтж отъ която тіи простирать на слѣнце да пожлтѣе, за да я уподобять на камилска козина, което можяха направять полесно съ една кыслина, както въ Европа пожлтявать черпытѣ рогове, да заприличвать на костепурка, и жлтый восакъ избѣлвать. Баба Ева, кога е истькала първый ямурлукъ, види ся, да е былъ деветюй, единъ ренгъ, който и до днесь е мода около Тигръ и Ефратъ.

Сливнеци непознавать въртеного, което прѣде непрѣстано както и другы тѣмъ полезны за занята имъ нѣчта, та при въвожданіето на машинытѣ въ Турско, което нѣма да закжснѣе, Сливенъ ще пострадае наймного, че една макына съ дестына гроша масрафъ ще исприда на день колкото могжть сто и петдесять найдобры прѣдачкы да исправѣжть съ ржка въ Сливенъ. Тогась може бы и жената да ся отърве отъ работаніето на ямурлуцитѣ, та да си гледа само кжщнитѣ работы, за които е и опрѣдѣлена отъ Бога, т. е. да сготви, да мѣси хлѣбъ, да опере ризитѣ и да държ дѣцата си и кжщжтж си чисты. Сливенъ е честитъ, че има една нѣмска фамилія. Сливненкы добрѣ струваха, ако ходять по-чясто тамъ и да гледжть какъ тя Нѣмкыня си върти кжщжтж, какъ си облача дѣцата и др. т. за да ся научать кжщовный животъ, за който тѣ нѣмать никакво познаніе, и който съставлява благополучіето на чловѣка на тоя лъжовенъ и грыжовенъ свѣтъ. Сливненкы имать срѣденъ растъ, околчястъ образъ и твърдѣ черни очи, аль тѣ бѣгать както дивытѣ кози отъ чловѣка; тѣхъ може да види нѣкой само въ праздникъ по кж-

Hosted by Google

щинитѣ порты, и то отъ нѣколко раскрачя раздалечь, дѣто обыкновенно излазять всякоя; аль като приблизи чловѣкъ, тѣ побѣгватъ и ся скрывать, часто и не иде имъ мѫчно да лопнать портѫтѫ, кога осѣтять, че той гы изгледва съ любопытство, едны пѣчта, които сѫ лъжливы бѣлѣжкы за срамижливостьта на жената. Нiи бы-дохме честити да ся намѣримъ и на „булото“ (тѫй наричять тоя обычай) на една свадба, послѣ обѣдъ въ недѣля, по кое то врѣмя всякой непоканенъ може отiйди, за да бѫде, тѫй да го речемъ, свидѣтель за отбулванiсто на невѣстата, който тогась излазя на двора и свекьрва й поима съ двѣ клечкы отъ главата й булото и го мѣта върху клоноветѣ на нѣкоя плодовита овошка. Послѣ това изваждатъ булкѫтѫ само женытѣ, та обыкалѫть махалѫтѫ и като ся завьрнать поставять на срѣдь двора едиѫ праздиѫ и вдигнѫтѫ софрѫ; тогась булката зима ибрикъ и прѣзъ софрата полива на всичкытѣ домашни, които сѫ въ нея кѫща, като начне най-напрѣдъ отъ свекьрвата, и всякой като си омые рѫцѣтѣ, тя го дари съ бѣла кѫрпа. Сетнѣ свекьрвата повожда булкѫтѫ прѣдъ всичкытѣ свадбари да имъ цалува рѫкѫ, които я дарять по нѣкое грошле, и подыръ това младоженикъ-тъ и невѣстата ся хващать на хорото. Булката бяше облечена съ копринен фистанъ, който струваше около седемстотинь и петдесять гроша, и като закачиха да играять хоро на двора, врѣмято бяше дъждовно, та булката ся принуди да си завтикне на пояса малко фистаня, та й ся видѣ шяреный малаковъ, копринената ризэ и до глѣзнити й провѣсиаты чьрвены гащи. Въ Европа облеченытѣ съ такыва фистани господарици, играять на одари, на които дъскытѣ сѫ намазаны съ восъкъ да нѣма никакъ

Hosted by Google

прахъ, а нѣ по калии дворове. Изобще кога ся жени нѣкой по насъ, задълженъ е да купи единъ скжпъ фистанъ на невѣстата си съ който тя трѣббуа да ся вѣнчѣе, та по добрѣ щяше бжде ако станяше обычай да си истькава сама невѣстата вѣнчалнжтж си прѣмянж. Тогась женската фантазія ще измыслева различны платове и тжй ще стане обще и между Българитѣ тьканіето на копринатa, отъ което Европа ся ползува толкось много. По свадбытѣ мжжіетѣ като ся събержть надпивать ся съ вино и послѣ обыкновенно ся сбивать, чясто и ножь-ть играе. По врѣмято когато бѣхме въ Сливенъ, двама души на една свадба быдоха невинны жьртвы отъ подобно піянство; тіи, като ся скараха, промушнаха ся единъ другъ съ ножеве и слѣдъ нѣколко часа изджхнаха и двамата, та, между веселбата, не закжснѣ да дойде и жалность-та. За то Сливненци не струваха злѣ, ако намѣсто лозиніевжтж прьчкж, посѣваха трьндафилъ, за който имать сгодны мѣста, че ся намиратъ на еднаква линія съ Казанлжкъ: тогась вмѣсто да продавать вино по грошь окжтж, щжть продавать гюліевото масло по двадесять гроша мжскала. Друго кога ходять на гости, на честито, на поздравленіе и по свадбытѣ да сѣдать размѣсено мжжіе и жены, че всѣка добродѣтель за мжжа произлазя отъ жената. Хіотитѣ за пьргавината, която имать въ търговіята, сж длъжни на жената. Изобще въ Сливенъ напрѣдъ свадбытѣ имъ вьрвять кючеци. Какво морално напомневаніе за младытѣ свадбаркы и най-паче за младата булка!

Hosted by Google

Карнабатъ.

Между Сливенъ и Бургасъ въ едно най плодородно поле, дѣто нивята сѫ все черноземъ, нѣмать порѣбѫ отъ наторяваніе и пакъ може да гы сѣе нѣкой всякѫ годинѫ, при полытѣ на еднаѣ малка рѫтлина въ една валева и при шестата станція на бѫдній Пловдивско-Бургаскый желѣзенъ пѫть ся намира село Карнабатъ съ около хылядо кѫща, раздѣлены на три вьртопа, всякой отъ които е населенъ съ по една часть отъ по главнити народи въ Турско. Както боклукъ-тъ не е имъ потрѣбенъ, тіи го исхвьрлевать все край селото, дѣто ся е набралъ на прѣголѣмы могылы, та имъ причинява тежкѫтѫ болесть, която гази непрѣстанно цѣло село. Българитѣ и Турцитѣ сѫ орачи и овчяри, а крѣхкый сынъ на Ревекка като ся бои да хване оралото, за да му ся не исприщать рѫцѣтѣ, той за прѣхранваніето си забѣгва на лесны и хытры печялбы: търговія и монополъ. Така той е постигналъ да направи мерія единѫ отъ най потрѣбнытѣ за яденіе стокѫ, мясото, и да го продава по седемь гроша окѫтѫ, когато въ Пловдивъ е по седемдесять пары и въ самый Цариградъ по петь гроша, и въ сѫбота безъ всяко противорѣчіе да му е затворена продавалницата; чтото другытѣ тогась щѫть не щѫть трѣбува да постять прѣзъ него день, като Ревеккынный сынъ го прѣминува на собатъ съ радость и веселіе. Българкытѣ тькѫть за въ кѫщѣ прѣхубавы вълнены постелкы, отъ които най за похвала имъ сѫ шяренытѣ завивкы, юргани. Старытѣ отъ тѣхъ ся забраждать съ бѣлы кьрпы на главытѣ си и носять писаны или обшиты съ вся-

Hosted by Google

каквы сукняны листа на полытѣ сукмани съ опашкы, а младытѣ ся облачять съ роклы отъ европскы матеріи и подъ тѣхъ носать гащи a la greca. Българитѣ имать училище и черковѫ, прѣдъ която има двѣ кахвенета, дѣто чясто, и най-паче въ нѣкой голѣмъ праздникъ, сѣдять нехрани-майковци да изгледвать хубавицитѣ, та чясто ставать увличанія на момы; зато по тазь причина дѣвойкытѣ сѫ принудены да гледать свѣта само прѣзъ рѣзкытѣ на дъсченытѣ ограды или прѣзъ дупкытѣ на нѣкоя порта. Іисусъ Христосъ испѫди отъ храма Господенъ продавачитѣ, турскый законъ казва, че сто разкрачя далечь отъ храма да ся продаватъ питія, слѣдователно Карнабатци добрѣ струваха да двигнать тѣхъ кахвенета и на мѣстото имъ да теглять единъ простъ зидъ. За едно подобно грабнуваніе момы Карнабатци прѣзъ годинѣ си испратили жялбѫ въ голѣма града Стамболъ до тамкашнитѣ Българи, които (хытритѣ) имъ поискали четыре лиры за нейното прѣвожданіе, и селчянитѣ като проводили лирытѣ, жялбата имъ останала „гласъ въпіющаго въ пустынѣ,“ да ся изговоримъ съ истытѣ карнабатскы думы. Въ това село поповетѣ, които испьрвомъ сѫ зависили отъ ахелолійскый владыка, а нынѣ отъ никого, намирать ся въ голѣма анархія, чтото нѣкогажь мрьтвецъ-тъ стои по двадни тридни не похраненъ, доклѣ роднинытѣ му не намѣрать поисканото срѣбро отъ священницитѣ и да имъ прѣдплатять, та тогась да извьршать святѫтѫ службѫ. На перото ни ся неще да опише на тыя горскы попове другытѣ злоупотрѣбенія, които сѫ слѣдствія на една черковна анархія.

Hosted by Google

Балъ-капанъ-ханъ.

Ако има въ Цариградъ нѣкое мѣсто по-мило и полюбопытно за едного Българина, то е Балъ-капанъ-ханъ. Той е едно каменно и твърдѣ здраво зданіе, четвъртито околоврьстъ, извжтрѣ съ маазы и надъ тѣхъ редъ одаи, на брой около шестдесять, всякоя отъ които си има прѣдъ вратата надъ нея и по една камарка, стаичка. Долу въ маазытѣ и въ двора, нареченъ Капанъ, продаватся всичкытѣ онызь стокы, които лѣтемъ докарвать на чловѣка непріятенъ джхъ, както: червишь, лой, масло, сыреніе, кашкавалъ, лояни свѣщи, пастарма и соджуци, черъ хайверь, масло отъ маслины, быволскы суровы кожы и др. т. Балъ-капанъ е избранъ за подобны стокы споредъ голѣмый и широкый въ него зимникъ, който и въ Еничерско врѣмя е былъ пологъ на тѣхнитѣ таинати, отъ което е останало и до днесь обычай да не влазя жена въ тоя ханъ. Горѣ въ одаитѣ ся намирать: Сливненскы абы, калоферскый гымь и гайтань, и гюліево масло, послѣднето, види ся, за да забулева джха на отдолнитѣ бакалскы стокы. По-горѣ въ камарытѣ ся избадать хылядо иглы за парж, дѣто обыкновенно лежять въ една по трима четырма, още и онизь Българчета, които сж дошле въ Цариградъ, по просто да го речемь, да пѣчелять пары. Тукъ нашенець самъ си готви, самъ ся пере, самъ си мете камаркжтж, доклѣ стигне нѣкоя парицж за да може донесе нѣколко топа гайтань и сетнѣ нѣкой денкъ Сливненскы абы: това е начяло на търговіята му. А слѣдъ нѣкоя година, ако му даде ржка да донесе нѣчто червишь за продань, той става съвьршенъ търговець и тжй постигва голѣмото добруто. Така чловѣкъ може

Hosted by Google

раздѣли работытѣ на балкапанскытѣ Българи на три врѣмена: 1) да избада хылядо иглы на день и да ся храни съ сыренце и хлѣбець; 2) да продава абы и 3) да бѫде червишарь. Постигне ли нѣкой единъ пѫть послѣдній най-высокъ стьпень, той за Европытѣ не ще да знае нищо, тѣ печелять или губять за него е все едно. Всичкытѣ другы търговскы прѣдпріятія нему ся видать опасны и пълны съ примеждія, даже и да знае какъ вѣрви борсата на Галата, той го има за срамотно нѣчто; за то такывито хора никогажь не сѫ постигнали голѣма сермія нито щѫть постигнать.

Чяститѣ пожари, които отъ врѣмя на врѣмя сѫ съсипвали на изоколо всичкытѣ другы ханища, накарали сѫ нашитѣ хора отъ прѣди двадесять и петь годины да ся набержть повыше на това мѣсто и тѫй да ся отдалекѫть отъ запознаваніето на Европцитѣ, за да ся поистрькать малко около тѣхъ както ся излѫскува желѣзо о желѣзо Балкапанци повѣче състаляватъ сѣдружества нѣ по-много отъ двама, за което гы е накарала нуждата, за да могѫть едно по друго да ся размѣнявать всякоя годинѫ, т. е. единый като си отійди на село, другый да дохажда въ Цариградъ. Нѣколко отъ тѣхъ испращать в колоніалны стокы за въ Румели, аль търговскытѣ имъ познанія изобще ся опрѣдѣлять само вѣрху търговіята, която ся вѣрти въ Балъ-капанъ-ханъ, даже и да испадне нѣкой отъ тѣхъ, той незнае какь да ся подреди. Като имать зиманіе-даваніе повѣче съ анадолци бакали, тіи по нѣкогажь ся отпасять и подебелашкы отъ послѣднитѣ, и най-паче ако осѣтять, че нѣкой нѣма пары Набрани на едно мѣсто както въ нѣкое село, тіи сѫ улеснили изданіето на пьрвый вѣстникъ и основаніето на типографія въ сѫщій Балъ-капанъ-

Hosted by Google

ханъ на 1848 л. на едно мѣсто, дѣто прѣди нѣколко годины страшно е было и да ся продума българскы; тіи сѫ основателитѣ и на „Българскы Книжици и Съвѣтника,“ аль всичко чтото и да сѫ направили въ таково отношеніе, опытъ и самытѣ тѣхны дѣла доказаха, че тіи отбиратъ най-добрѣ търговійкѫтѫ си.

Европцитѣ ни заловиха вѣке всичкытѣ край морскы и дунавскы скелы, зеха ни и два желѣжны пѫтя, та печелять всякой день миліоны отъ нашитѣ гърбове. утрѣ като ни зѐмать и най-хубавытѣ мѣста да направять фабрикы, тогась за насъ не остава друго освѣнь да имъ бѫдемь вѣчни роботници съ гюнделюкъ. А пакъ Балкапанци както спекуланти вмѣсто да сѫставать търговскы дружества за вапори, за желѣзны пѫтища и за фабрикы, отъ които сѫ ся обогатили и просвѣтили цѣлы Европы и Америкы, и съ такъвъ начинъ да растворять търговіятѫ и индустріятѫ навсѫдѣ по мѣстата ни, да ся обогатять тіи сѫщитѣ и цѣлъ Българскый народъ, тіисямѫчять да основавать книжевны общины и да гонять чърковны работы! Брьмченіето за славата да бѫдать водители за народното наше просвѣтеніе види ся чюдно, когато тіи сами не сѫ могли и незнаять да направять за сѫщитѣ тѣхъ-си онова, което ужь желаять за народа. Тѫй съ това тіи не правять друго освѣнъ да прѣчкать на онизь, които желаять да напрѣднать, че „слава“ ще рече да не оставяме другыго да успѣе въ прѣдпріятіето си. Както по-близо до царя, балъ-капанци можаха по добрѣ да сполучать, ако искаха отъ Высоката-Порта за Българскый народъ онызь правдины, за които и великытѣ Дьржавы подканять турція да даде на христіяннтѣ, т. е. истинско равенство.

Hosted by Google

Варна.

„Добруто ви, господине. — Холанъ, Болгаръ борда іокъ, калимера десена.“ Тжй ся здрависваха двама души търговци въ едно кахвене, дѣто обыкновенно ходять Българитѣ, при Скеля капасж въ градъ Врана или Варна; той е разложенъ на една стрьвна плоскость край черно море при едноимный заливъ и въ кжта до вливаніето тамъ на рѣка Девня, чтото весь неговый изгледъ ся види само отъ къмъ морето, нежели отъ сухо. Той е обграденъ съ прѣхубава и здрава каменна твърдина. Скелята му състои отъ каменны маазы добрѣ направены и редъ дюкяни повечето бакалскы, които сж дали причина, та ся е съставило отъ Грьци тжзь годинж за различны стокы едно съдружество, което ся вижда, че ие ще закжснѣе да погълне малцината търговци Българи. Въ тся градъ жители има отъ всяка народность, всичко около 20 хыляды. Въ махалытѣ чловѣкъ гледа само нѣколко кжща добрѣ направены, другото все е дьрвено съ кривы и тѣсни улици съ слѣпи каменни зидове. Навсждѣ въ цѣлъ градъ жена ся не вижда, та, кога излѣзе нѣкоя случайно отъ нѣкой вапоръ, мжжіетѣ гледать на нея както на нѣкое извънредно нѣчто, на кжсо да речемь, Варненци сж лишени отъ инструмента на цивилизаціята. Тжй чловѣкъ гледа по скелята и въ чяршіята, че ся мьрдать нагорѣ надолу само мжжіе отъ различны народности. Изобще тыя хорица нѣмать никаквж индустрія, всичко чтото е за облѣкло, закачи отъ риза до обуща, все ся купува отъ вънъ. Грькъ-тъ въ Варна е кахвежія, локантажія, винарь и хлѣбарь, бакалинъ и голѣмъ търговець житарь; Българинъ-тъ е ботушарь, кожухарь и

абажія, че на послѣдній не было подадено да търгува съ трѣбны нѣчта за яденіе и піяніе. Нѣколцина Българи, които сѫ ся заселели отъ петнадесять годины насамъ, въртять комисіонѫ, отъ тѣхъ нѣкои търгувать съ быволскы суравы кожи и малко манифактура, на които въ канторитѣ чловѣкъ слуша да ся разговарять повышето за черковны работы нежели за търговія, чясто вижда тамъ и да прочитать въ трѣбника и правилата за поповетѣ вмѣсто исторіята на търговіята. Малцина отъ по ветхытѣ Българи жители на Варна говорять въ кѫщята си турскы, наречени „гагаузи,“ което ще рѣче чловѣци, които не познавать бащиный си языкъ. Варна е самото и най-главното мѣсто, дѣто дохождать назадъ въ брой парытѣ, които отъ цѣло Румели испраща търговіята за манифактура въ Европа, аль по злополучіе влазять пакъ въ грѫцкы рѫцѣ, които сѫ повыше житари. Види ся Инґелизитѣ сѫ направили иглѫтѫ залъгалце за Българина, който весь день я избада на дюкяна си безъ да ся грыжи что става по скелята, тамъ печелать или губятъ людіето, нему е все едно, дѣто, ако бяше былъ простъ хамалинъ, можяше да ся ползува повыше. Българитѣ иматъ тукъ единѫ черковѫ и народно училище, въ което ся учять дѣтцата да прочитать, пишать и смѣтать, както обыкновенно по всичкытѣ българскы училища. Тіи добрѣ струвуваха да основѫть едно съдружество, да купува и продава жито само въ Варна; тогась тіи ще имать въ рѫцѣтѣ си главный ключь на търговіята, инакъ още много врѣмя ще ся поминувать само съ сыреніе и хлѣбъ. Варна е за Цариградъ най-близній пазарь, отъ който ся испращать всякой день трѣбны нѣчта, както: жито, брашно, пексеметъ, масло и сыряніе, кокошкы

Hosted by Google

и яйца. Главното произведеніе на Варна е рыба скомрія. Като заминувахме съ желѣзницата Провадійскый боазъ, срѣщнахме нѣколко Българи съ быволскы кола, които ся запрѣха всичкытѣ и гледаха съ голѣмо исчюдваніе на желѣзнытѣ кола какъ вьрвятъ сами безъ да гы карать волове. Ніи имъ извыкахме яката: „ей шу, (споредъ мѣстното нарѣчіе, това ще рече господине), такыва кола направете! Единъ отъ тѣхъ отговори: „че у насъ нѣма такъвъ акжлъ.“

Хаджіолу-Пазарджикъ.

Въ едно безкрайно поле безъ гора, безъ дьрвіе, безъ шумаци, безъ рѣкы, безъ извори, на мѣста и безъ каманіе, далечь осемь часа отъ Варна и шесть отъ Балчикъ извжтрѣ ся намира Хаджіолу-Пазарджикъ, на който повѣчето жители сж прѣселенци Татари, малко Турци, Българи и Гагаузи, Ярменци, нѣколко Евреи, всичко на брой около 12 хыляды души. Той е разложенъ надлъжь въ едно трапище, както сж повѣчето градове въ Доброджа, които сж избрали таковото мѣстоположеніе, за да могжть изваждать по-лесно водж, която я нѣма никакъ по высокытѣ мѣста. Тойзь градъ има хубавж чяршія, на която по многото дюкяни сж абажіи Котлѣнци, кафтанжіи и бакали. Неговитѣ произведенія сж: жито и леняно семя, които изнасять на Балчикъ, дрѣбенъ добытакъ, вълна и суравы овчіи кожы, хубаво сыреніе и добаръ кашкавалъ, много восъкъ и медъ. Тука мнозина имать по 500 кошура пчелы. Споредъ блуткавата му за піяніе вода станало е обычай, чтото всякой да піе сутрѣна по чяша ракія, за

Hosted by Google

която има вѣке основано нѣколко поварници за спиртъ, Христіянскытѣ кѫщя ся нахождать само отъ двата му краища, отдѣлены посрѣдъ отъ турскытѣ; за това Българитѣ, съставени на двѣ прѣкѫснаты махалы, имать двѣ черковы и едно училище, на което учитель-тъ ся грыже за распространеніето на Българскый языкъ. Тіи живѣять съвсемъ по турскый обычай и си крыять женытѣ както тѣхъ. Духовеството имъ ся намира въ анархыя, чтото, кога умрѣ нѣкой сиромахъ, не отійвать да го опѣять и похранять доклѣ не земать напрѣдъ парытѣ; единъ отъ тѣхъ бяше ся отрѣкалъ да опѣе едно шесть мѣсячно дѣтя, че было малко, та нѐ трѣбували такыва главоболія. Тойзь градъ е rendez-vous (срѣщалище) на котлѣнскытѣ овчяре, които прѣхождать чясто та ходять изъ доброджянскытѣ широкы полета да пасять своитѣ многобройны стада овцѣ, познати по своето скѫперничество, чтото чловѣкъ чясто слуша отъ тѣхъ въ кахвеното: „за парѫ оцекь, за парѫ кусакъ, едно добро егенье.“ Това имъ е обыкновената и най-обычливата храна. Два часа далечь отъ тоязь градъ има наскоро направена пароходѫжна воденица съ два камыка, която улеснява околныте села зимѣ и лѣтѣ съ брашно

Шумень или Шумля.

Шестнадесять часа на раздалечь отъ Варна и двадесять и четыре отъ Руссчюкъ посрѣдъ ся нахожда Шумень въ изданкытѣ на Дели-орманъ въ єдна долина, при полытѣ на единъ прѣвысокъ баирь, чтото градъть е обыколенъ естествомъ отвсѫдѣ съ высочины, споредъ които е былъ отбранъ още въ Ромейско врѣ-

Hosted by Google

мя за военно положеніе, което днесь задържать и турцитѣ. Кжщята сж направены отъ двѣтѣ страны на долината, та лесно ся гледа отъ едны въ другы; тыя сж все дървены и много низкы, за да ся прѣварденать отъ топоветѣ въ врѣмя война, и сж раздѣлены на двѣ, за да има и дѣ да сѣджть войскари, които споредъ обычая въ турско застанвать изъ кжщята на христіанитѣ. Прѣзъ срѣдъ Шумень минува и една малка рѣкыца, която тукъ-тамѣ изъ града кара по нѣкоя воденица; той ся е нарекалъ споредъ гористото си положеніе, че по нѣгдѣ си и до днесь рѣчь „шума“е еднозначителна съ «гора». Жителитѣ му, около 30 хил. на брой, сж: Българи, Турци и малко Евреи. Първитѣ сж повѣчето бакали и нѣколцина имать нѣкои занаяти за неизбѣжнытѣ потрѣбы на чловѣка, както и турцитѣ. Българитѣ си имать двѣ черковы и две училища, аль споредъ несъгласіето си твърдѣ злѣ сж наредены. Тукъ нѣколцина отъ гражданцитѣ ся опытаха прѣзъ годинѣ си да основать едно училище за „наука и занаятъ,“ аль простотата на множеството не остави да стане това общеполезно заведеніе. Шумень е далечь два часа отъ Варно-Руссенскый желѣзенъ пжть. Тукъ мѣстното управленіе има три каменны кашлы за войскари, еднж пародвижнж воденицж, и за сѣденіе на чиновницитѣ две голѣмы прѣхубавы зданія, наречены сараи, които сж самото украсеніе на тоя градъ.

Ескы-Джумая.

Шесть часа далечь отъ Шумень ся находжа Ескы-Джумая, прочютъ споредъ неговый панаиръ. Градъ-тъ е

Hosted by Google

Hosted by Google